

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**ADOLESCENCE, JEJÍ VOLNÝ ČAS A HODNOTOVÁ
ORIENTACE**

Vedoucí práce: Doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Tomáš Trajer

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: prezenční

Ročník: VI

2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím
uvedených pramenů a literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění
souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě
elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované
Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

17. 6. 2008

podpis autora diplomové práce

Děkuji vedoucímu diplomové práce Doc. Michalu Kaplánkovi Th. D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Úvod	8
1 Adolescence	11
1.1 Charakteristika adolescence	11
1.2 Teoretická východiska k reflexi adolescence	13
1.3 Stadium procesů a změn.....	20
1.4 Socializace v adolescenci	21
1.5 Období vývojových přechodů	24
1.6 Životní styl	24
2 Volný čas adolescenta	28
2.1 Pojem volný čas	28
2.2 Způsoby trávení volného času	31
2.3 Vázanost volnočasových aktivit na sociální prostředí.....	33
2.4 Možné problémy s využíváním volného času	36
2.5 Specifika trávení volného času sledované věkové kategorie.....	37
2.6 Vybrané rizikové oblasti související s trávením volného času a hodnotovou orientací v adolescenci	42
3 Možný vliv hodnotové orientace a postojů mládeže na prožívání volného času	54
3.1 Hodnotová orientace a postoje	54
3.2 Hodnotová orientace a postoje v adolescenci.....	60
3.3 Vliv hodnotových orientací na volný čas mládeže	66
4 Možnosti volnočasové pedagogiky k podpoře žádoucích hodnotových orientací ve volném čase dospívajících	72
Závěr	78
Seznam použitých zdrojů	80
Abstrakt	90

Úvod

Adolescence je obdobím života, na které většina těch co ho mají již za sebou rádi vzpomínají. Pro ty již jím procházejí, dobou vzrušujících událostí plných změn. A pro ty, které teprve čeká, je toto období naplněním možností, které ještě nemají nebo ještě ani mít nemohou.

Této části života člověka je věnována velká pozornost již od doby, kdy vzniklo. Dá-li se to tak říct. Nebylo tu totiž odjakživa. Mohlo vzniknout až když doba dostatečně „uzrála“ (k tomuto více v kapitole 1.1).

Adolescent je v hledáčku psychologů, pedagogů nebo sociologů možná nejčastěji. Těžko říci proč? Že by i oni tak rádi vzpomínali? Nebo je v tom něco víc?

Každopádně všichni se shodují na jednom. Pokud touto etapou neprojdeme a neabsolvujeme nutné konflikty či naopak nutná smíření. Budeme se jen velmi těžko posouvat v životě dál.

Téma své práce, ADOLESCENCE, JEJÍ VOLNÝ ČAS A HODNOTOVÁ ORIENTACE, jsem si zvolil ze třech důvodů.

Tím prvním je fakt, že sám jsem stále ještě „jednou nohou“ mezi adolescenty a tudíž je mi tato problematika velmi blízká.

Druhým důvodem je již zmíněný volný čas. Ten se mne a samozřejmě nejenom mne, ale nás všech, týká také. Volný čas se postupem doby stává čím dál důležitější součástí životů všech lidí v naší moderní (či spíše postmoderní) společnosti.

Nyní, kdy má takřka každý člověk sám pro sebe, každý den, několik hodin ve kterých se může svobodně rozhodnout jak je stráví, stává se tato část našeho života stále důležitější. Dospívající disponují tímto časem v ještě větším rozsahu a tak nabývá na ještě větší váze.

Právě v tomto věku se formují různé druhy postojů, ať už morální, sociální nebo jiné. Mladí lidé si vytvářejí hodnoty dle nichž budou dále žít svůj život i svůj volný čas. Proto se mohou problémy související s jeho trávením za několik let

odrazit na celé společnosti jako problémy už dospělých lidí. Potažmo problémy celé společnosti. To je třetí důvod proč jsem se začal věnovat tomuto tématu.

Hodnoty, k nimž vzhlížíme, orientují náš život určitým směrem, určitou cestou. Pokud však postrádáme směr či se na rozcestí nejsme schopni rozhodnout pro jednu z variant, můžeme na rozcestí skončit a nedostat se tak k cíli.

Má práce směřuje, jak už název napovídá, k analýze adolescence v souvislosti s volným časem a snaže poukázat na vliv hodnotové orientace ve volném čase dospívajícího jedince.

Následující text je rozdělen na čtyři hlavní kapitoly. V rámci té první, se budu snažit vymezit pojem adolescence, se vším, co k němu patří. Další kapitola bude věnována otázce volného času. A to vymezením volného času jako takového a následně v souvislosti se sledovanou věkovou skupinou. Na jejím závěru budou ještě zmíněna vybraná rizika, s ním spojená. Třetí hlavní kapitola se bude zabývat problematikou hodnotových orientací společně s postoji a jejich možného vlivu na volný čas adolescenta. Veškeré informace se také budu snažit popsat v kontextu současnosti. Větší prostor (převážně v kapitole dvě a tři) proto bude věnován spíše negativním aspektům, které sebou dnešní doba nese a dané problematiky se týkají. Bude to tedy na úkor těch pozitivních, protože ty nás (a hlavně adolescenty) žádným způsobem neohrožují. Na závěr se pokusím alespoň krátce zhodnotit možnosti pedagogiky volného času, jakožto činitele, který může hodnoty či postoje nějakým způsobem (v dobrém slova smyslu) ovlivnit a ve zkratce popíšu dva přístupy, které mají, dle mého názoru, možnost uspět u mladé generace.

Z mého pohledu mi připadá, že pedagogika volného času je stále ještě v naší společnosti nedoceněna a pro mnohé je to naprostá „pseudodisciplína“. A to ačkoli je tato „část“ pedagogiky známa již několik desetiletí. Změnilo se jen málo.

Oblast volného času je však velmi úzce provázána s lidskou společností, možná lépe řečeno se společenskostí lidí. S nutností a potřebou setkávat se,

předávat si názory, vědomosti, zkušenosti, atd. Ne však pod nějakým vedením, ale naprosto svobodně a na základě vlastního uvážení a rozhodnutí.

Pedagogika volného času má v tomto nespornou výhodu, protože může působit na lidi v čase který není nijak striktně vyhraněn „pro něco“. Je to takový čas „pro všechno“. (Základem je dbát na to, aby se z něj nestal čas „pro nic“.)

Přínos pro osobnost je naprosto zřejmý, protože volný čas není jen o zálibách nebo užívání si. Je hlavně o určité kvalitě žití a prožívání. Tudíž jeho přínosem je zvyšování této kvality ve všech oblastech. Pokud tedy naučíme sami sebe více využít náš volný čas, existuje mnohem větší pravděpodobnost, že tuto znalost budeme schopni předat dál.

Pedagogika volného času a určitá „gramotnost“ ve způsobech, jak zacházet s volným časem, v tom může (a já si myslím, že by měla) hrát velmi podstatnou roli.

1 Adolescence

1.1 *Charakteristika adolescence*

Jak je to vlastně s adolescencí, dospíváním? Jak moc je toto období důležitým mezníkem v životě nás všech, těch kteří jím buď právě procházejí, těch co už je mají za sebou nebo i těch co se do něj neúprosně řítí potom, co úspěšně překonali období předcházející? Co je na této fázi našich životů tím, co už nás nikdy nepotká, ale co ovlivní náš náhled na okolní svět a život, tak jako nic před tím?

Jednou ze základních charakteristik adolescence je její funkce jakéhosi pomyslného mostu mezi dětstvím a dospělostí

Termín adolescence je převzat z latinského *adolesco*, což znamená dospívat, vyvíjet se, také vzrůstat, či sílit, mohutnět.¹

V roce 1904 G. Stanley Hall publikoval ve Spojených státech knihu *Adolescence*. Tím se stal prvním známým člověkem, který se o toto specifické období začal odborně zajímat.

Do nástupu průmyslové revoluce bylo dětství ukončeno dospělostí bez nějakého mezistupně. Mladí lidé v tomto období byli již sexuálně zralí a vše co nutně potřebovali do svého budoucího života již znali.

U přírodních kultur je adolescence spjata s různými iniciačními obřady v jejichž rámci je například chlapec po celý měsíc zasvěcován do legend svého kmene a iniciace je zakončena rozrytím dásně kolem jednoho předního zubu, který je posléze vytržen. V době starověkého Říma byli iniciováni již šestnáctiletí

¹ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. s. 191

chlapani. Přechnod do dospělosti byl vyjádřen změnou oblečení. Až do tohoto věku byli oblečení do tuniky a tógy s nachovou obrubou. Nyní již mají pouze vlněnou bílou tógu a jsou zapsáni na seznam řádných římských občanů. Za feudalismu byl rytířův syn dítětem do patnácti let. V tomto věku mu byl na sedlo zavěšen meč, kterým se však ještě nesměl opásat, stal se pážetem. Opásat se směl až v jedenadvaceti letech, kdy byl uznán plnoletým a případně králem pasován na rytíře.²

Jedinec již přestává být vnímán jako dítě a stává se plnohodnotným členem skupiny. Každá kultura má však vlastní hranici při jejímž dosažení je člověk uznán dospělým. Ta naše už však ztratila takřka všechny tyto slavnostní způsoby uvádění do dospělosti. Dnes je toto zastoupeno snad jen převzetím občanského průkazu a v osmnácti letech možností volně nakupovat alkohol a cigarety.

Tahle část života je spjata především s druhou dekadou. Její přesné vymezení se však u mnohých autorů liší. Je například rozdíl v evropském a americkém chápání této etapy. Evropa vnímá adolescenci odděleně od pubescence jako svébytné období. Naproti tomu americká psychologie jej spojuje s pubescencí a pouze vnitřně rozlišuje adolescenci na „*tři fáze: časnou adolescenci v časovém vymezení zhruba 10 (11) – 13 let, střední adolescenci vymezenou přibližně intervalem 14 – 16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let, popřípadě i mnohem déle.*“³ To je spojeno především s delším obdobím přípravy na budoucí povolání.

„Rozvoj moderních společností vytvořil pro adolescenty nelehký úkol, jak porozumět tomu, co se má v jejich individuálním vývoji stát, a jak to úspěšně zvládnout. Navíc je třeba připomenout, že zejména západoevropská a severoamerická kultura se stále více individualizovala a reflexe vlastní osobnosti

² Srov. PŘÍHODA, V.: *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 2. díl. s. 20

³ MACEK, P.: *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. s.10

začala měnit ohniska – jestliže do 18. století bylo cílem lidské existence především křesťanské spasení, v průběhu osmnáctého a zejména devatenáctého století začaly jako významné hodnoty vystupovat soukromý život, pocit vlastní hodnoty a oprávněnosti (srov. Baumeister, 1987). Adolescence tak získala – zejména v posledních desetiletích – zvláštní význam. Má svůj sociální, ekonomický, pedagogický, zdravotní i kulturní rozměr. Má rovněž svoji sociální reprezentaci a subjektivní hodnotu – jednak pro ty, kterých se bezprostředně týká, ale i pro generace, které již mají toto období za sebou či které teprve potká.“⁴

1.2 Teoretická východiska k reflexi adolescence

Adolescenci je možno definovat třemi základními momenty:

1. První pohlavní styk (problém nastává v případě těhotenství, protože pro mnohé je to ještě věk, kdy může být založení rodiny velkým problémem a to z mnoha důvodů)

2. Tento věk je ohraničen dvěma sociálními mezníky. Ukončením základního vzdělání a ukončením profesní přípravy a následným nástupem do zaměstnání. K tomu se váže počátek ekonomické nezávislosti, která je společností uznávána jako jeden ze znaků dospělosti.

3. Dosažení plnoletosti. Jedinec může uzavřít manželství, stává se odpovědným sám za sebe.⁵

Bouře a vzdor?

Adolescence je vnímána jako období konfliktů, sporů, množství soubojů, které však adolescent svádí spíše sám se sebou, než se svým okolím. To je však do této „války“ zataženo také. Mnozí rodičové (a nejen oni) se tak z ničeho nic ocitají v jádru „bitev“, jež zuří v nitru adolescenta, ale které často vyplouvají i

⁴ MACEK, P.: *Adolescence...*, s. 14

⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. s. 253

napovrch. Často je tak na problém zaděláno ještě mnohem rychleji než by se zdálo možné.

Společenský vývoj a z něho vycházející změny mají nesporný vliv na rozdílnost názorů mezi generacemi. Každá z nich vychází z jiných podmínek a tudíž i každá z jiné zkušenosti. Asi nejvíce zřejmé je to v otázce hodnot. To co je pro předcházející generaci hodnotou, jež je neotřesitelná, může být pro generaci stávající jedním z mnoha nedůležitých bodů na nichž jejich život nestojí. Naopak může považovat za podstatné věci, které generace před ní ani nezná nebo jim nerozumí.⁶

Otázkou je zda adolescence musí být nutně obdobím konfliktů generací. Často totiž dnešní adolescenti nemají tolik problémů v komunikaci s rodiči a ti u nichž k těmto konfliktům dochází je často měli již v dětském věku.⁷

Pokud ke kritice, ke konfliktu dojde, je adolescent na tyto situace rozhodně mnohem lépe připraven, než byl dříve. Už není dítětem, které si najde záminku ve všem bez ohledu na validitu argumentů. Adolescent již dokáže kritizovat konstruktivně.

„Adolescent je ochoten akceptovat, že normy jsou k tomu, aby regulovaly chování lidí a usnadňovaly tak jejich soužití i fungování celé společnosti. Na druhé straně už mladiství nechtějí přijímat pravidla jen proto, že jsou daná, ale uvažují o nich. Pokud budou určitá pravidla považovat za správná, budou v rámci svého radikalismu vyžadovat i jejich dodržování a nespokojí se s pouhou proklamací.“⁸

⁶ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 158

⁷ Srov. MACEK, P.: *Adolescence*. ..., s. 15-16

⁸ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. ..., s. 274

Jak vypadám?

Vnějšímu vzhledu přikládá adolescent maximální pozornost. Snad v žádném období není tak důležité, jak člověk vypadá, jako právě tehdy. Toto přehnané pozorování sebe samého může a mnohdy opravdu přerůstá do neskutečných extrémů. Tělo a tvář se stává tou nejdůležitější vizitkou. S tím se však pojí množství problémů spjatých s tímto obdobím a s fyzickou stránkou osobnosti. Právě nyní přicházejí problémy s akné. U chlapců „mutování“ a s tím spojené ladění hlasu jež svého majitele často přivádí do velmi trapných situací plných vtipů na osobu mluvčího. Dívky mohou podléhat mnohým komplexům spojeným s právě nastoleným trendem vizáže ženské postavy, což může vyústit v problémy úplně jiného rázu (mentální anorexie, bulimie).

„Tělo je důležitou součástí identity adolescenta. Zevnějšek se stává cílem i prostředkem k dosažení potřebné sociální pozice.“⁹

To jak adolescent hodnotí sám sebe po stránce fyzického vzhledu do značné míry určuje i jeho vztah a úspěšnost při získávání sexuálních zkušeností. Jedinec, který je nespokojený sám se sebou má velmi často problémy v tomto ohledu. Nedokáže využít jiných svých předností a stává se jakýmsi outsiderem z vlastního rozhodnutí.

Sexualita

Náhled na sexualitu v tomto věku se měnil v průběhu historie asi jako máloco jiného. Jinak ji vnímali naše babičky, rodiče a rozhodně jinak ji vnímá dnešní adolescent. Ještě v polovině minulého století byl sex v adolescenci (zvláště v té střední, ale i v pozdní) vnímán jako něco výjimečného. Dnes je však situace podstatně jiná. Uvažuje se o snížení hranice legálního pohlavního styku na 14. rok života a první sexuální zkušenosti se sbírají ve většině případů ještě před vstupem do manželství. Dnešní trend je prostě jinde.

⁹ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. ..., s. 296

„První vztahy končívají u polibků a nesmělých objetí.“¹⁰ Střídání partnerů je však v tomto období spíše normou, než něčím zvláštním či ojedinělým. Odborně se o tom mluví jako polygammím stadiu sexuálního vývoje. Často se flirtuje a jde spíše o zvýšení prestiže v rámci skupiny vrstevníků než o vážně míněné navázání známosti.

„Je to období tzv. druhé oidipovské situace. Ego a superego se již natolik rozvinuly, že bariéra incestu se zvnitřnila a tyto city jsou ve své původní podobě potlačeny a dospívající si hledá náhradní objekt – dospělého muže či ženu.“¹¹

Adolescenti však zpravidla nejsou pro navázání trvalejšího a vážnějšího vztahu ještě dostatečně zralí. Obvykle tak jde o „pouhou“ zamilovanost či romantickou lásku, která jak rychle vzplála, tak stejně rychle uhasíná a po určité době se vztah rozpadá.¹²

Více myslet, více vnímat!

Flexibilita uvažování je v tomto věku až překvapující. Často však z nedostatku zkušenosti pramení sklon k přílišnému radikalizování v myšlení a jednání.¹³

Živost vnímání je v mohutném rozkvětu. Je v ní ještě cosi z dětského náhledu, ale zároveň i dospělejší přístup. Výuka ve škole se může snadno stát nudnou, protože adolescent tíhne k mnohem širším abstrakcím, má zájem spíše o pojmy a názorné vyučování už jeho požadavky prostě nesplňuje. Nemusí se to však nutně týkat všech bez výjimky. To samé platí i o konkrétních předmětech vyučování.¹⁴

¹⁰ ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 205

¹¹ MACEK, P.: *Adolescence. ...*, s. 14

¹² Srov. VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie. ...*, s. 297

¹³ Srov. tamtéž

¹⁴ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 194 - 200

Adolescent už dávno není spokojen s pouhou reprodukcí názorů jež vnímá ve svém okolí, ale snaží se o maximálně možný vlastní názor, který dovede podpořit i mohutnou argumentací. Ta ovšem může mít ještě poněkud slabé základy plynoucí z nedostatku osobních zkušeností.

Kdo jsem?

*„Nalezení identity je úkolem věku adolescence. Identita já se může uskutečnit jen bezvýhradným a vážným uznáním výkonů mladistvého.“*¹⁵

Adolescent je jakoby vtažen do procesů rozhodování a tím i do procesu volby. Musí se určitým způsobem vymezit a nést tak zodpovědnost za svá rozhodnutí. To ho staví do rovnocenné role s jeho rodiči, ale zároveň na něj klade velkou zátěž, jež si do té doby zřejmě nikdy neuvědomil. Adolescent tak přichází na to, že nic není „zadarmo“.

Identita není však problémem vztahujícím se výhradně k adolescenci, ale je to jakási spojnice, která propojuje celý náš život.

Zápas o nalezení vlastní identity bývá někdy doopravdy těžký. Obzvláště pro ty, kteří odmítli, odmítají vydat se cestou většiny a volí postraní, takřka neznatelné pěšinky. Ti tvůrčí, citliví a stále na pochybách mívají s tímto v pravdě náročným úkolem velkou námahu. Někteří před ním i couvnou a odsoudí se tak k opravnému pokusu, který jim však zabere zase nějaký ten čas během nějž mohli být už mnohem dále.¹⁶

Někteří mladí lidé mohou tímto zápasem strádat, ale na druhou stranu je tento boj posiluje do dalšího života. Mnohem hůře jsou na tom ti, kteří bojovat odmítají, protože si nedokáží vytvořit představu o tom kdo jsou a kam krácejí.

¹⁵ FÜRST, M.: *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997. s. 150

¹⁶ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 217

Tito lidé jsou mnohem náchylnější ke zneužití zvenčí. Snáze přijímají aniž by si sami vytvářeli vlastní úsudek.¹⁷

Ve chvíli, kdy adolescent nalezne svou identitu, už nepochybuje o tom, kdo je. Už ví, kdo je on sám, že není někdo jiný, někým jiným. Zjišťuje, že je sám sebou (nebo se o to alespoň snaží) a tím plní jeden z nejtěžších úkolů tohoto životního období. Je ve spojení s minulostí, přítomností a díky tomu může kráčet k budoucnosti. Zná kontinuitu. Funguje ve smysluplném celku.

„Změny v sebereflexi a v sebehodnocení adolescenta v interpersonálních situacích vedou i k novým dovednostem přijímat nové sociální role.“¹⁸

Hledání identity je provázeno experimentováním. Ne však z důvodu ukázat všem okolo jaký jsem, ale spíše formou pokusu a omylu dospět k té, pro mě správné cestě. Experimentování se týká koníčků, sexuálního života, drog atd. Rodiče tak často „zazlívají“ svým dětem nestálost v různých aktivitách a nechápou nutnost, se kterou je adolescent hnán vyzkoušet, co možná nejvíce. Experimentuje, i když ví, že některé věci už nebude možné vzít zpět.¹⁹

„Nalézt vlastní jedinečnost znamená odlišit se jasně od druhých, toto nalézání je proto spojeno s již uvedenou snahou o větší samostatnost, nezávislost na rodičích a společenské uplatnění. Mnohé negativní vnější projevy dospívajících i přehánění rozdílů a konfliktů s rodiči jsou projevem nejistoty mladého člověka v otázce identity a obranou proti úzkosti. Hlavním (i když obvykle ne zcela uvědomovaným) cílem konfliktního chování je v takových případech snaha získat odezvu okolí a ujistit se o vlastní hodnotě.“²⁰

¹⁷ Srov. FRIEDENBERG, E. Z.: *Dospělost bez dospívání*. Praha: Mladá fronta, 1967. s. 129

¹⁸ MACEK, P.: *Adolescence*. ..., s. 23

¹⁹ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem*. ..., s. 222

²⁰ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. ..., s. 157

Adolescentní moratorium

Moratorium je odvozeno z latiny a znamená v našem případě dočasné zastavení určité činnosti vůbec. Má ještě i svůj ekonomický smysl ve významu odkladu splátek atd.²¹

Ačkoli mladý člověk směřuje k dospělosti, mnohému se dospělost nejeví jako ideální stav. Musí převzít odpovědnost, která s sebou nese různá omezení a to jí činí rozhodně méně atraktivní než dospívání, kdy je dovoleno takřka vše. Mnozí z adolescentů se ještě necítí být zralí nebo se na nezralost vymlouvají. Snaží se dospělost oddálit jak se dá. Tomu se říká adolescentní moratorium.

Tento pojem zavedl E. H. Erikson pro vyjádření jakéhosi vývojového provizoria – odkladu povinností spjatých s dospělostí.

Svým způsobem života nebo přístupem k němu, volnému času, druhem zábavy si většina dospívajících vytváří jakési provizorium, které je „chrání“ před onou nepohodlnou dospělostí.²²

Emerging adulthood

Je další z teorií přechodového období mezi dospíváním a dospělostí. Podobně jako je to s předchozím adolescentním moratoriem. Jde o poměrně „mladý“ koncept se kterým přišel v devadesátých letech dvacátého století americký psycholog J. J. Arnett. Do češtiny je nejčastěji překládán jako „**vynořující se dospělost**“.

J. J. Arnett vymezuje tuto životní fázi zhruba mezi 18 – 25 rokem (někteří ho ukončují 29. rokem), tedy obdobím, v něž je již člověk dospělý po stránce fyzické, psychické i sociální. Pouze není ochoten vzdát se své osobní „svobody“ a spíše testuje možné životní cesty. Tato životní fáze je však převážně spjata

²¹ Srov. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001. s. 509

²² Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 223

s vyspělými společnostmi, kde je trendem odkládat sňatek a založení rodiny až po zajištění dobře placeného zaměstnání.²³ Arnett vnímá toto období jako samostatnou část, podobně jako adolescenci. Blíže toto prožívání upřesňuje v pěti základních charakteristických rysech:²⁴

- a) *prozkoumávání identity*
- b) *nestabilita*
- c) *zaměření na sebe*
- d) „*pocit mezi*“
- e) *příležitosti*

Michael Martínek tuto změnu v současném životě dospívajících označuje za **fenomén prodlouženého mládí**. Jeho příčiny shledává v *ekonomice* (díky vysokým standardům mají adolescenti dostatek prostředků k tomu, aby si mohli dobu dospívání prodlužovat o vzdělávání a cestování), v *kultuře* (vzrůstající hodnota vzdělání, poznávání světa a snižování hodnoty manželství a rodiny) a v *medicině* (díky široké dostupnosti antikoncepce dlouhodobý sexuální život bez rizika početí). Důsledky této změny vidí, zatím, jako nejasné.²⁵

1.3 Stadium procesů a změn

Tím, že adolescence v rámci dělení, které bylo již uvedeno výše (časná, střední a pozdní) zabírá poměrně dlouhé období (cca 10 let) je zřejmě, že během něho dochází k velkému množství událostí a změn. Druhá „desetiletka“ se nese ve znamení proměn jak těla (biologické změny jako například pohlavní dozrávání), tak i proměn ve smyslu sociálním. Adolescent se nyní dostává na úroveň svých

²³ Srov. REIFMAN, A.: *Emerging Adulthood*. Definitions. [online] [cit. 03. 06. 2008]. Dostupné na:

<<http://www.depts.ttu.edu/hs/hd3317/emerging.htm>> a REGAN, T.: *Emerging Adulthood*. [online] [cit. 03. 06. 2008]. Dostupné na: <http://www.srbi.com/time_emerging_adulthood.html>.

²⁴ Srov. KOŠDA, M.: *Emerging adulthood*. Přejít do dospělosti a jeho specifické oblasti - plány, práce a pojetí osobní svobody. Diplomová práce, Brno 2007 FSS MU. s. 18. [online] [cit. 03. 06. 2008]. Dostupné na: <http://is.muni.cz/th/52837/fss_m/>.

²⁵ Srov. MARTÍNEK, M.: *Ztracená generace?* Svitavy: Trinitas, 2006. s. 26 – 29.

rodičů a je jimi i tak vnímán. Již není vnímán jako „malé dítě“, ale spíše jako rovnocenný partner. Mnozí z nich se v závěru téhle etapy rodiči sami stávají. Dalším ze sociálních projevů těchto změn je i postoj k okolní společnosti vyjádřený ať už způsobem oblékání, druhem poslouchané hudby (pro niž většinou nemá generace předcházející žádné pochopení) či způsobem mluvy, atd. Adolescent se tím však nevymezuje v rámci svých vrstevníků, ale spíše naopak. Snaha odlišit se je směřována více proti starší generaci než proti někomu či něčemu jinému. Každopádně i adolescent potřebuje někam patřit a tím něčím se v tomto věku stávají právě vrstevníci. Naopak vliv rodičů je v tomto věku už spíše sekundární.²⁶

Při bližším pohledu zjistíme, že adolescent své rodiče v této životní etapě stále ještě potřebuje. Ne už nutně jako „živitele“, ale jako „strůjce“ či „startér“ emancipačního procesu, který mu velmi pomůže v osamostatnění se. Díky nim, totiž lépe poznává sám sebe a hledá své vlastní cíle, svůj náhled na život.. Tato konfrontace nemusí a ani nebývá, pro žádnou ze zúčastněných stran, ničím příjemným, ale plní takřka nezastupitelnou úlohu.²⁷

Je tedy nutné, aby adolescent pokud chce obstát na dalším vývojovém stupni, „rozbil co se dá“ a posléze musel ze všech těchto kousků poslepuvat smysluplný vzor či jakýsi motiv, jež ho bude provázet dalším životem. Tento motiv bude tím, čím je střeška kompasu, bude určovat směr, jímž se jedinec vydá, aby pokud možno úspěšně splnil poslání, které by si měl díky tomu ujasnit.

1.4 Socializace v adolescenci

Socializace by se dala zjednodušeně popsat jako proměna biologické bytosti v bytost společenskou. Tato proměna je založena na zvnitřnění určitých

²⁶ Srov. MACEK, P.: *Adolescence*. ..., s. 35-36

²⁷ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem*. ..., s. 214

norem chování, postojů, atd.²⁸ Tedy jedním slovem řečeno, jde o „zspolečenšťování“ a to jak jednotlivce, tak i celé společnosti.

Polský sociolog Zygmunt Bauman popisuje socializaci jako: „ ... *probouzení chuti dělat to, co je člověk povinen dělat pro soudržnost celku, ... věřit v to, v co věří ostatní ...* “. ²⁹

Nutno dodat, že socializujeme se celý život. Tento proces nás všechny bude provázet až do smrti. Nejintenzivnější je však rozhodně v útlém dětství.

Socializace má i funkci jakéhosi mezigeneračního mostu. Dítě je díky rodičům socializováno („měněno“), ale mění se s ním i oni sami díky množství nových povinností a zkušeností. K propojení mezi více generacemi dochází v případě prarodičů, kteří jsou však stále i rodiči, čímž vznikají další vztahy.³⁰

Jak upozorňuje Petr Macek ve své knize *Adolescence*, tato životní fáze není důležitá pouze pro adolescenta samého, ale má i svůj sociální rozměr. Dospívající musí převzít roli ve struktuře společnosti v níž žije. Tato role je však rolí již dospělého člověka, se všemi svými klady i zápory.³¹

I zde hraje hlavní roli rodina, jakožto primární skupina v níž se člověk začíná orientovat ve vztazích, chování i jednání. Tento prostor je základem všeho, co přichází poté.

Pro sekundární socializaci jsou velmi důležití i vrstevníci (samozřejmě i škola a společnost jako taková). Vrstevníci se však stávají v tomto věku pro drtivou většinu adolescentů nejvýznamnější referenční skupinou, skupinou, k níž vztahují své vnímání i své hodnocení světa, ostatních lidí i sebe samých. Skupina

²⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2004. s. 57

²⁹ BAUMAN, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Slon, 2006. s. 11

³⁰ Srov. GIDDENS, A.: *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. s. 39-40

³¹ Srov. MACEK, P.: *Adolescence. ...*, s. 38-39

vrstevníků se tak stává jednou z nejdůležitějších oblastí adolescentova sociálního pole. Dobří, spolehliví přátelé, kteří jsou konstruktivní, mají tvůrčí zájmy, jsou šance a často i záruka úspěšné socializace. A naopak, „přátelé“, kteří jsou na okraji společnosti, se mohou stát ohrožujícím prvkem, který si dospívající (který hledá akceptaci všude a za každou cenu) neuvědomuje a také často nevidí. Životní styl a normy skupiny, jsou pak takřka jedinou hodnotou, orientačním bodem a jistotou, kterou adolescent nachází.

Tato tendence k přeorientování se z rodičů či učitelů na vrstevníky, může probíhat naprosto nezřetelně, ale stejně tak může mít velmi bouřlivý projev. Každopádně je to fáze, která je nevyhnutelná. Nemá-li adolescent žádné kamarády, může se to negativně projevit na jeho schopnosti komunikace s okolím. Vrstevníci fungují i jako velmi důležitý informační kanál, kterým proudí informace, jež se k adolescentovi od dospělých z různých důvodů nedostanou.³² Přátelství, jež vznikají v tomto období našeho života, mohou dosáhnout hloubky i intenzity, kterou už později jen těžko zažijeme.³³

Dalším způsob jak se dnes socializujeme, je skrze media. Ta jsou v dnešní multimediální době podstatnou měrou působící faktor na naše vnímání okolí a to včetně mezilidských vztahů.

„Všechny teorie socializace vycházejí z předpokladu, že charakter člověka je socializací v ontogenezi vytvářen anebo přinejmenším podstatnou měrou spoluvytvářen.“³⁴

³² Srov. KON, I. S.: *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 83

³³ Srov. MULLIER, Ch.: *Už jim nerozumíme? Život a víra dospívajících*. Praha: Portál, 1995. s. 48

³⁴ MOŽNÝ, I.: *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999. s. 142

1.5 Období vývojových přechodů

Charakteristikou vývojových přechodů je významná změna, která se může týkat různých oblastí života člověka. Jsou to změny na biologické, fyzické a samozřejmě také na sociální úrovni. Takových období je v našem životě více a zdaleka ne všechna se odehrávají pouze v adolescenci. Některé změny přicházejí hned na počátku, jiné až na konci životního běhu. Jsou jimi rodičovství, partnerství, sňatek, u žen počátek a konec menstruačního cyklu, nástup do práce, ale i nástup do důchodu. To je jen malý výčet toho, co nás během života potkává a do jisté míry mu neunikne nikdo. Každopádně, i zde platí, že každý z nás je individualitou, jež má nárok na vlastní cestu a tudíž ne všichni jdeme cestou stejnou. Směr je však stejný pro všechny z nás. I zde funguje jakési pravidlo o tom, že pokud člověk v určitém období neprojde danými změnami, jež jsou víceméně nutné, odrazí se to v jeho životě ve formě nějaké krize.³⁵

Rozdíl ve vývoji u chlapců a dívek není nijak velký, ale obecně platí, že dívky dospívají o něco dříve než chlapci. To platí jak pro biologickou stránku osobnosti, tak i pro stránku psychosociální. Zde je rozdíl markantnější. Dívky vnímají změny vlastního těla mnohem více v kontextu všech ostatních oblastí života.

1.6 Životní styl

Tento pojem zavedl Max Weber a znamená totéž co způsob života.

Jde o soubor určitých životních způsobů či forem. Patří sem i hodnotová orientace, projevuje se v chování, využívání volného času. Je spojen s dynamikou

³⁵ Srov. MACEK, P.: *Adolescence. ...*, s. 42

osobnosti, je individuální a to i když vykazuje podobnost s dalšími lidmi či jejich přístupem k životu.³⁶

Životní styl člověka je však do značné míry determinován tím, v jaké době a v jaké společnosti žije. Jaké má zde postavení, jakou životní úroveň. Je rozhodně ovlivněn i rodinou, z níž pochází. A to jak v pozitivním slova smyslu (podobné priority jako mají rodiče), tak samozřejmě i v tom negativním (rebelantství, vzpoura proti tomu jak rodiče žijí).

Životní styl je velmi důležitou složkou života mládeže. Odráží se v něm totiž vše, co chce adolescent o sobě vyjádřit směrem k okolnímu světu. Jsou v něm obsaženy jeho zájmy, hodnoty, které vyznává, postoje, které zaujímá. Je otázkou módy, stylu hudební produkce i mnohého dalšího.

Díky němu se také profiluje jeho přístup k jeho vlastní budoucnosti. Dnešní doba (a naše kultura) je v tomto ohledu poměrně hodně pluralitní. Mladí mohou své názory prezentovat díky různým informačním technologiím, které jsou již velmi rozšířeny. Není také problém vyjádřit se třeba pomocí umění přímo na ulici (street art) a zasáhnout tak ještě mnohem větší část okolí i větší spektrum lidí. Ne vždy, se však setkávají s pochopením, ale to by se dalo nazvat „rizikem podnikání“. Mladé to však sotva zajímá. Jsou ve věku, kdy je možné riskovat takřka vše a oni jsou bezesporu ochotní toto riziko podstoupit.

I tento pluralismus má svou druhou tvář. Ačkoliv existuje velká svoboda co do možnosti vlastního vyjádření, je nám mnoho hodnot „uměle“ podsouváno skrze masmédiá. Orientace co je tedy podstatné a důležité, může být pro mladého člověka velmi náročná. Životní styl postavený pouze na konzumu je, řekněme, povrchní. Část adolescentů toto řeší a až niterně prožívá (jak to snad umí jen oni). Vnímají ekologické problémy i jen těžko udržitelné tempo ekonomického rozvoje.

³⁶ Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. s. 46

Část z nich to ale vůbec nezajímá a pod „tlakem“ okolí se snaží „užít si“ dokud je ještě čas.

Životní styl je samozřejmě také obsažen ve způsobu jakým zacházíme s volným časem, jak ho dokážeme využít. Volný čas je kategorií, která životní styl nijak neomezuje (jako např. ekonomická situace) a naopak se v něm může snáze rozvíjet. Výchova k využívání volného času tak úzce souvisí i s výchovou k životnímu stylu.³⁷

Adolescence jako životní styl

Na závěr části věnované životnímu stylu v adolescenci, jakožto svébytnému životnímu období člověka, bych se chtěl zastavit u jevu, který (dle mého názoru) nemá v takové míře v novodobé historii obdobu. Často je označován jako **kult mládí**. Tento trend nastoupil zhruba ve druhé polovině minulého století. Dospívání je jakýmsi zlatým obdobím a i pro generace starší je, například skrze módu, obdobím inspirujícím. Všichni se snažíme být mladými takřka ve všech aspektech.

*„Důsledným obdivem a identifikací se adolescence stává celoživotním programem, symbolizuje něco, co všichni chtějí. Školáci v devíti deseti letech si zkoušejí adolescentní chování na diskotékách, být dítě už není in. Malé holčičky nosí sexy šaty jako teenagerky, a jejich maminky je nosí také. Tatínkové se radí se syny, jaké koupit tužidlo na vlasy, aby jim to také tak drželo. Tento konstrukt adolescence ukrajuje z dětství na jedné straně, na druhé straně setrvává do třiceti a dále. Adolescentní hodnoty, tedy ty, které se s adolescencí spojují, nejsou omezené věkem. Možnost být tak trochu nezodpovědný - a všichni to pochopí - se hodí v každém věku.“*³⁸ Rodiče již neřeší větší svobodu svých dětí tím, že chtějí mít své děti pod kontrolou, ale spíše tak, že se jim snaží vyrovnat.³⁹

³⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001. s. 28 - 31

³⁸ GJURIČOVÁ, Š.: *Adolescence*. [online] [cit. 05. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://www.rodinnaterapie.cz/index.php?page=adolescence>>.

³⁹ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. s. 94

Tento trend je však poněkud bizarní ve chvíli, kdy se podíváme na demografické prognózy, které svorně tvrdí, že evropská populace rychle stárne a tudíž podíl skupiny adolescentů bude během několika let menšinový oproti skupině seniorů. „*Obyvatelstvo České republiky bylo na přelomu dvacátého a jedenadvacátého století dokonce nejstarší ve své historii.*“⁴⁰ Zde je na místě dodat, že nyní probíhá opět nárůst porodnosti v důsledku zakládání rodin lidmi narozenými na konci sedmdesátých let minulého století. Otázkou však zůstává nakolik se tato (momentálně) zvýšená natalita projeví v celku společnosti jako takové ve výhledu více let.

Jde to i tak daleko, že i média stále méně zobrazují staré lidi ve prospěch mladých. Lidé nad padesát let začínají být tak trochu „neviditelní“ a lidé nad osmdesát již nemají prakticky žádný prostor. To vše i přes to, že výzkumy zjistily, že osoby v seniorském věku působí, například v reklamách, velmi pozitivně.⁴¹

Tento společenský přístup k seniorům je již nějakou dobu v hledáčku sociologů a přestože jeho tradice není příliš dlouhá stal se jednou z nejdůležitějších pojmů. Říká se mu **ageismus** (věková diskriminace). Objevuje se nejprve v USA (jako první ho použil Robert Butler v roce 1968), ale následně „expanduje“ dále do všech rozvinutých společností. Zájem roste s výrazným stárnutím populace. Různé formy této diskriminace totiž, do značné míry, vypovídají o stavu konkrétní společnosti a hodnotách jí proklamovaných a samozřejmě i o realizované praxi.⁴²

⁴⁰ *Věková struktura obyvatelstva ČR v letech 1993-2000 s výhledem do roku 2030.* [online] [cit. 01. 06. 2008]. Dostupné na: <<http://www.prolife.cz/rodina/index.html?id=1086-39k>>.

⁴¹ Srov. SEDLÁKOVÁ, R.: *Neviditelní senioři.* [online] [cit. 01. 06. 2008]. Dostupné na: <<http://www.spvg.cz/default.asp?id=6>>.

⁴² Srov. VIDOVIČOVÁ, L.: *Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh.* VÚPSV Praha výzkumné centrum Brno, 2005 s. 5 a *O ageismu* [online] [cit. 01. 06. 2008]. Dostupné na: <<http://www.ageismus.cz/index.php?m=2&lang=cz#def 15.4.2008>>.

2 Volný čas adolescenta

2.1 *Pojem volný čas*

Volný čas a odpočinek jsou potřeby vlastní všem lidem obecně. Komu se jich nedostává, zkracuje či ochuzuje si svůj život a dá se, myslím, říct, že si i ničí zdraví.

Při snaze o jednoznačné vymezení pojmu volný čas se projevuje velká proměnlivost jednotlivých významů. Autor od autora vidí těžiště problému někde jinde. Někdo je vidí v ekonomice, sociologii, jiný je hledá v psychologii či filosofii.⁴³

Podle poválečného vymezení Joffre Dumazediera psychologická funkce volného času vyrovnává zčásti vliv práce. Zahrnuje očekávání a naději, osvobození od požadavků pracovního procesu a dalších zátěží života; zábavu a rozptýlení, které přináší např. hra, divadlo nebo kino; rozvoj intelektuální, umělecký a fyzický, tvořivost a vzdělávání.

Hofbauer vymezuje volný čas jako dobu, „*kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“⁴⁴

Dle Vážanského je dnes možné vymezit dva hlavní směry v chápání volného času:

„ *a) negativní pojem volného času:*

⁴³ Srov. VÁŽANSKÝ, M.: *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: MU, 1992. s. 10

⁴⁴ HOFBAUER, B.: *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 13

Volný čas v tomto slova smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovním podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojení základních biologických potřeb atd.;

b) pozitivní pojem volného času:

Volný čas je charakterizován jako volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu... Je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu jej nikdo nenutí a k čemu také není podvědomě nuceno.“⁴⁵

Volný čas můžeme chápat jako dobu v níž můžeme relaxovat, věnovat se zábavě dle vlastního uvážení. může být spojen i se vzděláváním, ale to pouze v případě, že je dobrovolné. Určitě sem však nepatří činnosti nutné k našemu přežití na biologické úrovni jako je jídlo, osobní hygiena atd. I péče o domácnost, pakliže nepřerostla v koníčka, se rozhodně za volný čas považovat nedá.⁴⁶

Je možné také mluvit o volném čase jako aktivním způsobu vyjádření se každého jednotlivce. Stejně tak, ale musíme řešit problém pasivity ve volném čase. Například sledování televize narůstá s každou další generací a to nejen adolescentů a čas strávený před ní se stále zvyšuje.

Problematiku volného času řeší pedagogika, sociologie, psychologie, ale řeší ho i manažeři v různých odvětvích podnikání. Bohužel, zde je třeba podotknout, že velmi často na úkor snah pedagogiky či psychologie nebo společnosti obecně.⁴⁷

K volnému času, a to je nutno poznamenat, patří také problematika nezaměstnanosti. V mnohých zemích dnešního vyspělého světa představují

⁴⁵ VÁŽANSKÝ, M.: *Volný čas a pedagogika zážitku. ...*, s. 11

⁴⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času. ...*, s. 15

⁴⁷ Srov. *Co je to volný čas?* [online] [cit. 30. 03. 2008] Dostupné na: <www.ymcabrno.cekit.cz/files/ic/info/volnycas/volnycas.doc>.

nezaměstnaní poměrně velkou část obyvatelstva. Volný čas takto vzniklý, se může stát velkým problémem jak pro samotného nezaměstnaného, pro rodinu k níž náleží i pro společnost v níž žije. To je však téma, které by vydalo na samostatnou práci a ta má o něm není.

Roger Sue uvádí základní funkce volného času takto:

- Psychosociologická funkce
- Sociální funkce
- Terapeutická funkce
- Ekonomická funkce

Funkce sociální zahrnuje socializaci v různých sociálních prostředích včetně rodiny a sdružování, symbolická příslušnost vyjadřuje vztah ke skupině a obsahuje potvrzení vlastní osobnosti a sociální uznání. Dříve opomíjená funkce terapeutická zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob, zdravý životní styl. Zdůrazněním ekonomické funkce se oproti koncepcím z počátku 20. století, jež volný čas pokládaly za čas promarněný a neproduktivní – docenež hospodářský význam volného času pro jednotlivce i společnost. Vystává však otázka, kdy je činnost ve volném čase žádoucí spotřebou a kdy se jejím přeceněním člověk odcizuje sám sobě; dvojznačnost této funkce je aktuálním problémem i dnes.

Pojetí volného času i příslušná terminologie prošly od minulého století do současnosti vývojem, v němž se objevilo několik přístupů. Někdy se pro označení stejného jevu nebo souboru jevů souběžně užívaly odlišné výrazy. Časem se však tato terminologie ustálila a dnes je již (i díky Evropské unii) její forma prakticky dotvořena.

2.2 Způsoby trávení volného času

Možností jak dnes člověk může trávit svůj volný čas je nespočet. Záleží na každém jednotlivci jakou náplň si zvolí. Naše společnost poskytuje poměrně velký prostor pro sebevyjádření a to jak v případě, že nechceme být organizováni v žádném uskupení, tak i v případě center pro volný čas nebo jiných institucí podobně zaměřených.

Možnosti k využití volného času v mnohém vypovídají o celkové úrovni konkrétní společnosti či kultury. Pokud je na volný čas pohlíženo pouze jako na ekonomickou jednotku, v níž se libovolně seškrývají finance, je zřejmé, že možnost nárůstu negativních sociálních jevů je mnohem vyšší. U mládeže toto platí dvojnásobně. Vhodné trávení volného času tady slouží jako ideální sociální prevence při vytváření pozitivních postojů či hodnotových žebříčků.⁴⁸

Pokud budeme na způsob využití volného času nazírat z pohledu společenské prospěšnosti je možné rozlišovat v podstatě dvě možnosti a to: trávení volného času, které je pro společnost v budoucím výhledu přínosem (jedinec se vhodně rozvíjí, jsou naplňovány jak potřeby společnosti, tak i jednotlivce samého) a tudíž je žádoucí nebo je volný čas využíván neefektivně respektive jeho prožívání jeví známky spíše patologické. Takový způsob je však pro společnost z dlouhodobého hlediska nežádoucí.⁴⁹

Zájmová činnost ve volném čase je společenský jev bohatě diferencovaných v různých rovinách podle: oborů, obsahů činnosti, míry kolektivity, stupně organizovanosti, atd.

⁴⁸ Srov. ŠTURSOVÁ, T., BOCAN, M.: *Aktuální problémy mladé generace ČR. Závěrečná zpráva* Praha, 2006. str. 9 [online] [cit. 25. 04. 2008] Dostupné na: <http://archiv.nidm.cz/c_vy_vz.php>.

⁴⁹ Srov. PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času. ...*, s. 93

Organizovaná složka zájmových činností má 2 hlavní podoby:

a) prezenční skupina - kroužek, klub, podmíněný členstvím. Jde o lidi, kteří se znají a pracují kolektivně (např. modelářský kroužek),

b) disperzní skupina - má většinou celostátní působnost, individuální podmíněné členství a jedinci se osobně moc neznají (např. klub přátel poezie, myslivecký svaz)

Společensky neorganizovaná činnost představuje v praxi dosud ne úplně doceněnou sféru kulturní aktivity. Jde především o zájem probuzený a realizovaný jako součást reakce člověka na skutečnost, na základě sebevyjádření (např. sportovní diváctví).

Oba tyto typy mohou mít však svou negativní stránku. U organizovaných skupin jsou to například gangy, u neorganizovaných, individuální páchaní trestné činnosti

Pro úplnost uvádím ještě základní a stručné **rozdělení podle Saka**.⁵⁰ Tyto faktory představují obecnější skutečnost, která se již blíží životnímu stylu. Jedná se o tyto volnočasové orientace:

Kulturní

Tato orientace je naplněna kulturními aktivitami receptivního i tvořivého charakteru. Za nositele tohoto volnočasového způsobu jsou považováni aktivní jedinci se zájmem o kulturu a s vyhraněným životním stylem. Sak dodává, že jde o kulturní elitu mezi mládeží.

Sportovní

Sak o ní mluví jako o sice velmi vyhraněné, ale obsahově chudé volnočasové orientaci.

Konsumně extrovertní

Cílem tohoto typu volnočasové aktivity je kontakt s ostatními lidmi (ať už s jedince nebo skupinou). Konzumní aktivity v něm naplňované (návštěva

⁵⁰ Srov. SAK, P.: *Svoboda jedince, odpovědnost společnosti*. [online] [cit. 24. 04. 2008]. Dostupné na: <<http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>>.

diskoték, restaurací, hudebních klubů) má zjevný sociální charakter. Je zde zřejmý i sexuální či erotický podtext.

Manuální

Tento způsob trávení volného času je zcela specifický, směřující, zvláště ve volném čase, k seberealizaci.

Konsumně introvertní

U tohoto typu zmiňuje Sak dvě dimenze volnočasové orientace. První je konzumně pasivní (volný čas je vyplněn „nicneděláním“) a druhá dimenzí introvertnosti (např. psaní deníku). Tato skupina by se dala označit za nejpasivnější, co se týká způsobu nakládání s volným časem.

2.3 Vázanost volnočasových aktivit na sociální prostředí

Tak jako takřka všechny složky našich životů jsou sociálně provázány s naším okolím, není ani oblast volného času žádnou výjimkou. Aktivity jež ve volném čase naplňujeme, mají do značné míry původ právě v těchto sociálních vztazích. Málokdo je schopen si náruživě užívat volných chvil úplně sám. Pro většinu z nás je tak volný čas spojen s nám blízkou osobou či skupinou osob, ať už jsou to členové naší rodiny nebo přátelé.

To, že základním kamenem je i v této oblasti **rodina**, je naprosto jasné. Všichni do určité míry přebíráme vzory jež nám poskytli naši rodiče. Pávková ještě upozorňuje na některé důležité skutečnosti, které mají vliv na formování našeho vztahu k volnému času:

„- o jaký typ rodiny se jedná, jaký je způsob rodinného soužití, zda se jedná o rodinu malou či velkou, uzavřenou či otevřenou, jaký je věk rodičů i dětí, počet dětí, jejich pohlaví, styl rodinné výchovy apod.;

- *jaké jsou zájmy rodičů, jak si je navzájem tolerují, jaký význam se jim přikládá i kolik finančních prostředků jsou svým koníčkům i koníčkům dětí ochotni věnovat.*“⁵¹

Jak je volný čas uvnitř rodiny realizován vypovídá i o vyzrálosti rodičů. Neměl by převládat ani čistě direktivní způsob, ale ani živelnost při výběru možností jak naložit s volným časem. Hofbauer k tomu říká: *„Rodič by měl být spíše inspirátorem, iniciátorem nebo spoluorganizátorem aktivit svých dětí.“*⁵² Dítě je tak do budoucna mnohem lépe vybavováno pro aktivní a pokud možno zdravé nakládání se svým volným časem ve chvíli, kdy si za něj bude samo odpovídat.

Další neméně důležitou skupinou jsou **vrstevníci**, kamarádi. Pro adolescenci toto platí několikanásobně. Tato skupina má v adolescenci takřka zásadní vliv na mnoho věcí, které se mladého člověka týkají a volný čas a aktivity s ním spojené nejsou výjimkou. *„...skupina podporuje rozvoj určitých vlastností osobnosti a určitých projevů chování. Pro každou z nich je typický nějaký model chování, který považuje za nejlepší a jehož akceptaci různým způsobem posiluje. Vytváří se zde tlak na konformitu, zejména v některých rolích.“*⁵³

Ve výčtu těch základních činitelů, jež mají sociální vliv či dopad na volný čas nám ještě chybí ten, který je adolescenty povětšinou opovržlivě pomíjen. Je to **škola**. Tedy nejenom ona, ale i instituce pro výchovu a vzdělávání mimo vyučování a ve volném čase, jako jsou školní kluby, družiny, kroužky a další, které škola může institucionálně zaštitovat. Na ní samozřejmě navazují další subjekty v podobě různých volnočasových center, domů dětí a mládeže, atd.

Škola je s volným časem provázána již od počátku svého fungování. Výchova učitelem (posléze i vychovatelem) po vyučování, jak ve škole, tak i

⁵¹ PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času*. ..., s. 30

⁵² HOFBAUER, B.: *Děti, mládež a volný čas*. ..., s. 57

⁵³ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. ..., s. 270

mimo ní, má své pevné místo. Turistické akce, školní výlety, to všechno má velmi blízko k pedagogice volného času či spíše k pedagogice zážitku. V rámci takových aktivit má možnost pedagog své svěřence lépe poznat a i oni sami mají mnohem více prostoru samostatně se projevit.⁵⁴

Co se tedy týká těch základních hybných sociálních sil ve volném čase bylo v kostce řečeno vše podstatné (alespoň dle mého názoru). Schází nám tady ale ještě jeden. A to velmi podstatný. Mnoho adolescentů je jím ovlivňováno aniž by si to nějak více uvědomovali a pokud jim o něm řeknete budou to dosti pravděpodobně, s radikálností jim vlastní, tvrdošíjně popírat.

Můj pohled nyní směřuje k tomu jak nás všechny ovlivňuje naše **společnost** skrze svou **mediální „kulturu“** v níž žijeme své životy, respektive jak působí na volný čas adolescenta.

Význam médií je v dnešní době nepopíratelný. Jejich produkce je přesně zacílena na všechny věkové i jiné kategorie. Bohužel často dochází ke „konzumaci“ mediálních obsahů i věkovou kategorií pro níž není určen (problematika násilí např. ve filmech, které ačkoli nejsou určeny primárně dětem, jsou jimi sledovány).

Ve volném čase je dnešní mediální společnost zaměřena (stejně tak jako v mnoha jiných oblastech) na spotřebu. Produkce není jaksí „namístě“. Mládež okolo sebe vidí, že normou je pasivita a tudíž jí nějaká angažovanost může přijít nenormální. Média (a to zvláště televize) tento přístup velmi často ještě více prohlubují.

⁵⁴ Srov. ŽUMÁROVÁ, M.: *Prolínání školního a volného času*. in *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. JČU, TF České Budějovice, 2006. s. 21-22

Všichni máme však na výběr a stát se pouze pasivním konzumentem, je svobodnou volbou každého z nás. Stejně tak máme možnost potlačit tyto negativní jevy svojí individuální aktivitou.⁵⁵

2.4 Možné problémy s využíváním volného času

Nezaměstnanost

Podle mezinárodní definice je nezaměstnaný ten, kdo nemá práci, ačkoli je práce schopen. Pracovat chce a práci aktivně hledá. Takovýto nucený nadbytek volného času se stává pouhým přežíváním. Svůj čas tráví zploštěle a bez výhledu. Nezaměstnaní mladí lidé jsou sice formálně svobodní. Avšak zbaveni možnosti vést existenčně zajištěný život a v něm smysluplně využívat volný čas.

Workoholismus

Někteří lidé volný čas ze svého rozhodnutí nechtějí. Význam práce se v tomto případě přeceňuje a volný čas se prakticky ruší. K jeho odmítání dochází na základě vlastního rozhodnutí a současně pod tlakem ekonomického a společenského postavení, profesních a kariérních ambicí. Důsledkem toho je workoholismus jako závislost, jež narušuje přirozený průběh života- potlačuje volný čas.

Příčiny omezení volného času

a) Sociální nerovnost

V průběhu minulého století vzrostla sociální nerovnost ve světě. Zdrojem sociálního vylučování znemožňující využívat volný čas se staly netolerance, xenofobie a rasismus a negativně se promítaly jak do vztahu k menšinám, tak také k novým imigrantům. Jednotlivé země mají v tomto směru svá specifika, v našem kontextu jde o soužití s romským etnikem.

⁵⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času. ...*, s. 34

b) Finanční stránka

Vzrůstá náročnost na pokrýt výdaje s volným časem spojené. Jindy pracující dobu dovolené věnují další práci, například na přechodný úvazek, aby tak snížili své životní náklady. Negativní jevy vznikají rovněž na půdě sexuální turistiky a zneužívání dětí a mládeže k pornografii z důvodu nedostatku peněz na své potřeby.

c) Předčasný nucený vstup do pracovního procesu

Pro mnohé mladé lidi stává velkou překážkou pozitivní realizace volného času v mnoha zemích. Jedná se převážně o země označované za rozvojové.

Neumění využít volný čas

Neumění či nechuť orientovat se ve volnočasové nabídce. I díky takto vznikající nudě vzrůstá počet jedinců mezi mládeží páchající trestnou činností. Tento aspekt však do značné míry souvisí i s již zmíněným rodičovským vzorem v trávení volného času. Pokud dítě vidí, že jediným způsobem jak s ním naložit je posadit se před televizi, těžko od něho můžeme očekávat více.

2.5 Specifika trávení volného času sledované věkové kategorie

„Adolescent je na tom s časem skutečně špatně. Především ho musí spoustu prožálet, hlavně – s prominutím - prokecat. Ve dvou nebo v malé skupince, cestou ze školy nebo na plovárně, často u telefonu – hodiny a hodiny zaujatých hovorů. Adolescent není zvlášť společenský, potřebuje i hodně samoty, ale tyto rozhovory jsou nutné. Řeší se při nich otázky smyslu života, získávají se zkušenosti všeho druhu, nacvičuje se konverzace jako umění mluvit i poslouchat, brát partnera vážně i dělat si z něj inteligentně legraci.“⁵⁶

⁵⁶ ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 200

Jednou z prvních souborných prací o volném čase dětí a mládeže vydal již před druhou světovou válkou Michael Damay. Vymezil v ní biologickou, sociální, politickou a pedagogickou dimenzi volného času.

Vážanský shledává jako **nejaktivnější období** z hlediska množství a náplně volného času právě věk okolo 17. roku života. Těžiště tvorby životního stylu spadá přibližně do věku kolem 16 let, v němž se utvářejí kulturní volnočasová zaměření.⁵⁷

Další výhodou oproti jiným věkovým kategoriím je obrovská šíře záběru ve volnočasových aktivitách. Adolescent je ve svém věku již schopen obsáhnout velké množství informací i činností. Mnohé z nich už však vypovídají o jeho budoucím životě (a to jak profesním, tak i soukromém či rodinném) i když je podstatná část zájmů spíše povrchního charakteru.

Odras potřebu mít svůj život ve vlastních rukách můžeme spatřit i ve způsobu nakládání s volným časem. Patří sem doba věnovaná masmédiím (ta v případě pasivního sledování televize má určitě zápornou hodnotu) nebo aktivního využití volného času sportem či jiným typem tvůrčí činnosti (takto trávený volný čas, tj. aktivně, má hodnotu rozhodně kladnou). Sem spadá i vliv celkového životního stylu preferovaného daným jedincem.⁵⁸ Další vášní, které podléhá velká spousta adolescentů je četba. Čte se prakticky vše, protože adolescent podvědomě chápe, že vše je svým způsobem důležité a ve všem je možné najít jakýsi smysl. Dívky na rozdíl od chlapců čtou i poezii, to ovšem není pravidlem, protože poezii holduje i množství mladých pánů ve snaze uchvátit dívku a dokázat jistou míru citlivosti po níž mnoho dívek u svých protějšků touží.⁵⁹ Mnoho času tráví adolescent „zahloubán“ a užívá si tak to čemu se říká denní snění. Fantazie je totiž jeho silnou stránkou.⁶⁰

⁵⁷ Srov. VÁŽANSKÝ, M.: *Základy pedagogiky volného času*. ..., s. 30

⁵⁸ Srov. MACEK, P.: *Adolescence*. ..., s. 143

⁵⁹ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem*. ..., s. 200

⁶⁰ Srov. MATĚJČEK, Z.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vydání, Praha: Portál, 2004. s. 84

V posledních letech se velkou konkurencí „starých“ medií (např. knih) se stávají **média** „nová“. Vede televize a počítač (internet). Všichni máme potřebu komunikovat a media v jakékoli podobě nám to velmi usnadňují. Mládež není výjimkou a naopak ona potřebuje komunikovat ještě víc (viz. výše). Rozmach počítačových programů jako je ICQ nebo SKYPE jsou toho důkazem. Stálý růst prodeje mobilních telefonů to jenom potvrzuje.

*Čas strávený u počítače v adolescentním věku stále roste. „Život mládeže do značné míry probíhá v mediální a virtuální realitě. Zatímco doposud převažoval v životním poli přirozený svět a do životního pole postupně pronikala mediální a virtuální realita, v současnosti se již děti rodí do světa, který je ve velké míře vytvářen mediálně a virtuálně.“*⁶¹

Podle dat z týdenního časového snímku mladá generace ve věku 15 - 30 v průměru spí za týden 59,06 hodin (za den 8,4 hodin). Všechny mediální aktivity mladé generaci (15-30) zaberou za týden 37,18 hodin. Vezmeme-li týdenní objem času bez času věnovaného spánku jako 100%, potom mediální aktivity představují u mládeže 34% a všechny ostatní aktivity celkem 66%.⁶² Z toho vyplývá, že čeká mládež trávit třetinu svého bdělého stavu ve společnosti medií.

Dalším důležitým způsobem jak mladí lidé tráví své volné chvíle je **sport**. Ten má svojí specifickou funkci i v oblasti socializace. Je prostředím v němž by všichni měli dodržovat pravidla fair play, prostředím v němž se člověk může v pozitivním slova smyslu „vybít“. *„Sportovní trénink nacvičuje současně dobrovolnou kázeň, schopnost odřící si, na co mám právě chuť (starý, kulturně cenný motiv askeze), učí odhadnout vlastní síly, pěstuje systematičnost, vytvářejí*

⁶¹ SAK, P.: *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky*. referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase Brno 15.-16.6.2006 [online] [cit. 11. 03. 2008]. Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>>.

⁶² Srov. SAK, P.: *Média, informační technologie a kulturní úroveň české populace*. - referát přednesený na mezinárodní konferenci *Kultúra - priestor interdisciplinárneho myslenia* v Nitre 20. - 22. 9. 2004 [online] [cit. 17. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/art/19934.html>>.

*se při něm návyky správné životosprávy na celý život. V tomto smyslu je závodní sport pro adolescenta školou vůle a charakteru.“*⁶³

I tento typ volnočasové aktivity má však postupem doby klesající tendenci. Macek píše, že ještě koncem minulého století se adolescenti věnovali sportu průměrně padesát minut denně, ale již počátkem tohoto, klesla průměrná doba na necelou půl hodinu.⁶⁴

Mezi adolescenty pozitivně vnímané záliby patří i spektrum činností, které Sak řadí do tzv. kulturní orientace (viz výše). Sem na prvním místě rozhodně patří **hudba** a to jak aktivní tvorba (v dnešní době je velmi populární tvorba pomocí počítače či mixování gramofonových desek na gramofonech, což souvisí i s vyšší individualizací, člověk tak nepotřebuje kapelu), tak i čistě pasivní poslech (a to jak doma, tak i na veřejných produkcích).

Význam populární hudby v průběhu dvacátého století stále narůstal. Změna nepřišla ani na počátku toho našeho. Spíše naopak. Produkce, která je směřována přímo na adolescenci, neustále roste. S ní přichází i vnímání zpěváků či celých skupin jako vzorů (idolů) a na to navazuje i přejímání určitých hodnot, postojů i životního stylu jimi nesených. Celý tento hudební průmysl je spojen především s ekonomickou situací naší společnosti, jež se neustále zlepšuje. Hudba dnes, je zdrojem obrovského kolotoče peněz a mládež je jedním z nejvýraznějších „mecenášů“.⁶⁵

Dalším zájmem, který by mohl být součástí tohoto „kulturního“ oddílu může být **divadlo**, „...které má pro adolescenty (ale už i pro pubescenty, dáme-li jim příležitost!) velké kouzlo. Možnost vžívat se do různých postav, být „jakoby“ v různých rolích, dobře vyhovuje tomu, kdo právě hledá svou pravou roli v životě.

⁶³ ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 201

⁶⁴ Srov. MACEK, P.: *Adolescence. ...*, s. 101

⁶⁵ Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže. ...*, s. 152- 154

A to je právě případ typického adolescenta, který hledá - ... - svou životní identitu.“⁶⁶

Své místo v mnoha zálibách, které jsou v adolescenci hojně provozovány má i **cestování**. Změna politické situace na počátku devadesátých let tomu jen výrazně napomohla a naši dnešní adolescenti, tak mohou navázat na trend, který je normou ve všech vyspělých zemích.

Jedním ze specifíků cestování mládeže je autostop, který se stále v našem regionu těší poměrně velké oblibě.

Mladí lidé nečastěji cestují s rodiči, s kamarády nebo s přítelem či přítelkyní. Nejoblíbenějšími destinacemi jsou naše sousední státy a státy jižní Evropy.⁶⁷ V průběhu doby se ještě přidaly například Spojené státy a Velká Británie, kde mají mladí možnost i pracovat. Samozřejmě je to však spojeno i poznáváním místní kultury a snahou o zlepšení jazykové úrovně.

Je jeden působ trávení volného času, jehož jsem se pouze dotkl na začátku této kapitoly a stojí za trochu více pozornosti. Tento typ volnočasové aktivity je, řekl bych, čistě adolescentní záležitost (alespoň co se týká rozsahu). Jsou jím intenzivní **kontakty s vrstevníky**. Bez tohoto kontaktu jako by ani adolescent nebyl adolescentem. Komunikace s kamarády je jednoznačně na prvním místě ve volnočasových aktivitách této věkové kategorie.

„Zhruba tři čtvrtiny (72,9%) respondentů uvedly, že s přáteli tráví volný čas často či velmi často. 20,8% tak činí občas a jen necelých 6 % tráví čas s přáteli málokdy nebo nikdy.“⁶⁸

⁶⁶ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 201 - 202

⁶⁷ Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže. ...*, s. 156 -159

⁶⁸ ŠTURSOVÁ, T., BOCAN, M.: *Aktuální problémy mladé generace ČR*. Závěrečná zpráva Praha, 2006. s. 10 [online] [cit. 25. 04. 2008] Dostupné na: <http://archiv.nidm.cz/c_vy_vz.php>.

Mnozí odborníci zabývající se volným časem mladých v souvislosti se způsobem jak s tímto časem nakládají, zmiňují ještě jednu aktivitu, která také, do značné míry souvisí s vrstevníky, která však není typická pouze pro adolescenci, ale v ní začíná nabývat na důležitosti. Je jí **sexualita**. Mnoho výzkumů potvrzuje, že mladí již tráví svůj volný čas sexem a považují ho za jednu z důležitých (pro ně podstatných) činností.

2.6 Vybrané rizikové oblasti související s trávením volného času a hodnotovou orientací v adolescenci

Dnešní doba je ve znamení „všeobecné“ svobody (slova, projevu, atd.). Volný čas je tak čistě osobní záležitostí každého člověka, mladé nevyjímaje. Zkušenosti však ukazují, že pokud nebude mládež dostatečně vedena či usměrňována hrozí velké problémy nejen jí samotné, ale i společnosti v níž vyrůstá. Společnost je tedy do značné míry odpovědná za volný čas své mládeže. „... prostředky vynaložené do ovlivňování volného času celé mladé generace jsou investicí do budoucnosti.“⁶⁹

Volný čas jako velké riziko zdravého rozvoje mládeže je již poměrně dlouho řešen ve velkém množství odborných prací. Je ale zjevné, že najít jednoduché a účelné východisko, nebude snadné. Ve společnosti, která je orientována na jednotlivce (mluví se o tzv. individualizované společnosti), nemá institucionalizovaná výchova již své pevné postavení. Mnoho mladých lidí nechce být součástí nějakých pevných struktur. Svobodná volba toho co provozují ve svém volném čase je jim vlastní.

Základní institucí na poli volného času bývala tradičně **škola**. Ta už nějakou dobu nezvládá plnit všechny nároky na ni kladené. Oblast volného času je

⁶⁹ *Co je to volný čas?* [online] [cit. 30. 03. 2008] Dostupné na: <<http://www.ymcabrnno.cekit.cz/files/ic/info/volnycas/volnycas.doc>>.

jedním z nich. „ ... naše školy na rozdíl od západní i východní Evropy (Velká Británie, Francie, Bělorusko) v nemálo případech rezignovaly na část svých mimovyučovacíh aktivit.“⁷⁰ Je to zřejmě spojeno s jakousi „institucionální krizí“, kterou prochází celá společnost. Dříve bylo naprosto běžné, že se lidé nechávali do určité míry korigovat některými institucemi. Ať už to byla škola, církev, nebo obecně stát. Dnes je toto prakticky vymíceno. Společnost (respektive jednotliví občané) je již natolik individuální (individualizovaná), že jakákoliv kontrola, omezování by se zřejmě setkala s velkou nevolí.

Další a to hlavní „řídící jednotkou“ na poli volného času je **rodina**. Ale ani ta již neplní funkci hlavního kurátora volného času svých členů. Rodiče jsou často pracovní tak vytíženi, že najít si čas na své děti je pro ně takřka nemožné. A i oni sami totiž touží po nějakém volnu a na děti už čas prostě nezbývá. *„Rodina se stává místem první realizace jejich volného času i vytváření příslušných návyků. Mnohdy však není schopna umožnit a podněcovat zapojení dětí do aktivit volného času; a někdy jejich příští cestu naopak značně ztíží.“*⁷¹

Rodina jako instituce už tedy nějakou dobu nefunguje, tak jak by si mnozí sociologové i pedagogové přáli. Stává se jakousi skupinou individualit, pro které je pouze jednodušší žít pohromadě, než každý zvlášť. To se samozřejmě musí nutně odrazit ve všech možných aspektech života. Kariérou počínaje a (v našem případě) volným časem konče.

Ne pro každého je jednoduché přijmout za své hodnoty, normy, které vyznává společnost nebo kulturní oblast v níž jedinec žije. Snadno potom může dojít k tzv. antiidentifikaci. Jedinec není ochoten normy přijmout (což může vycházet z potřeby seberealizace) a společnost to samozřejmě není ochotna akceptovat.⁷²

⁷⁰ PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času*. ..., s. 194

⁷¹ PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času*. ..., s. 193

⁷² Srov. VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. ..., s. 277

Pokud je rodina přetížena a není schopna pomoci. Mladý člověk hledá pomoc jinde a to tam, kde ji může nalézt velmi snadno. Mohou to být různé **subkultury**. Platí zde jiná pravidla a mladý člověk se zde může snadno nalézt.⁷³ Každý z nás potřebuje někam patřit a skupině, která nás přijme, můžeme být natolik vděční, že rádi její pravidla přijmeme. Současně bývá tato skupina tvořena lidmi zhruba stejného věku a tudíž je identifikace o to snazší.

Jednoznačné vymezení toho, co je vlastně subkultura, je stále ještě ne zcela vyřešenou otázkou. Budeme si tedy nuceni vystačit s konstatováním, že subkultury jsou poměrně výrazně odlišné kultury skupin v kontextu kultury většinové společnosti.⁷⁴

V souvislosti se subkulturami se často v širším smyslu hovoří o *diskotékové subkultuře* nebo i o *subkultuře dospívající mládeže*.⁷⁵

Pro snazší orientaci příkládám základní typy subkultur mládeže dnešní doby. Dala by se označit za specifická hnutí. Samozřejmě to není a ani nemůže být soubor úplný, protože takřka každé desetiletí dvacátého století přineslo v tomto směru něco nového a století jedenadvacáté mu jde „úspěšně“ v patách. Dále je třeba počítat s tím, že se mohou různé skupiny v mnohých faktorech navzájem překrývat a vytvářet tak i úplně nové subkulturní souvislosti.

⁷³ Srov. AEGERTER, M.: *Between Konformity and Deviate Behaviour: How the Youth React on the Crisis of the Labour Market – About a Theory of Coping with Critical Situations in Life*. In *Riziková mládež v současné společnosti*. Univerzita Hradec Králové, Gaudeamus. 2006 ISBN 80-7041-044-2 s. 40 [online] [cit. 24. 04. 2008] Dostupné na: <http://www.kspsp.info/cinnost/2007/sbornik_rizikova_mladez_07.pdf>.

⁷⁴ Srov. HAVLÍK, M.: *Úvod do sociologie*. Praha: Univerzita Karlova. 1995. s. 35

⁷⁵ Srov. MACEK, P.: *Adolescence*. ..., s. 38 – 41.

1) **Hippies**⁷⁶

Počátek této subkultury je možno datovat šedesátými léty dvacátého století v USA (v roce 1964 procestoval hudební skupina Merry Pranksters USA v pestrobarevném školním autobuse, který řídil Neil Cassidy, přítel Jacka Kerouacka a tím bylo „nastartováno“). Na počátku zde byl zřejmý odpor vůči válce ve Vietnamu. Základními znaky jsou odpor vůči konzumní společnosti, pacifismus, život v souladu s přírodou. Hnutí je spojeno s rockovou hudbou (lépe s psychedelickým rockem), charakterizuje ho kladný postoj k některým typům drog (především k marihuaně a LSD). Filosofie hnutí má kořeny ve východních filosofických učeních, jako jsou buddhismus, zen či cesta tao. Klasičtí hippies jsou vegetariáni, mnoho z nich (převážně v Americe a západní Evropě), odešlo žít do komun, charakteristických společným majetkem, společnou výchovou dětí, často i volným výběrem a střídáním sexuálních partnerů. Hippies se oblékají do barevných (batikovaných) volných šatů, často zdobených třásněmi. Typické jsou také korálky, čelenky, květinové vzory i výzdoba. Klasikou jsou barevné kulaté brýle „lenonky“.

2) **Hooligans**

Vznik této subkultury je spojen především s Velkou Británií, která má velmi silnou fanouškovskou kulturu. Základním kamenem této skupiny je sportovní klub (především fotbalový). Ten je uctíván a případně i násilně hájen před příznivci jiných klubů či se všemi, kdo úctu k jejich klubu nesdílí. Vedle násilí je programem konzumace alkoholu. Oblékají se často do barev svého klubu, ale mnohdy mají vizáž skinheads.

3) **Metal**

Subkultura kolem hudebního stylu metal. Tento pojem je ovšem velmi široký a metalová hudba se v současnosti dělí do velkého množství odnoží a proudů, vychází mnoho nahrávek metalových skupin, které se prodávají zcela mimo oficiální reklamní a distribuční kanály. „Ortodoxní“ metalisté nosí dlouhé vlasy, preferují kožené oblečení a to hlavně černé barvy. Tento styl je dnes velmi často provázán se satanisty.

4) **Satanisté**

Satanisté nemají žádnou společnou posvátnou knihu (pokud tedy nepočítáme s dnes již silně zprofanovanou Satanskou biblí) a ani společného vůdce, nemají dokonce často ani společnou víru v reálnou existenci satana. Jediné, co je spojuje, je protest proti společnosti, vyjadřovaný

⁷⁶ Srov. 1-11: *Subkultury*. Informace pro učitele, projekt Varianty – IKV, Člověk v tísni, o.p.s., 2005, [online] [cit. 15. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.varianty.cz>>, MACHÁLKOVÁ, J.: *Módou posedlí*. Břeclav: Moravia press. 2002. s. 103 – 123 a MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. ..., s. 84-89

pomocí satana. Základem jejich filozofie je negace hodnot chápaných tradičně jako dobré, které ztělesňuje především křesťanství (podle satanismu slabošské a pokrytecké). Proti solidaritě staví egoismus, proti odpuštění spravedlivou odplatu, proti společenským normám přírodu a její boj o přežití. Satan je symbolem volnosti a přirozenosti. Satanisté v oblékání vysoce preferují černou barvu, časté je také tmavé líčení (oční stíny, černé lakování nehtů), a to i u mužů, nosí dlouhé, často černě obarvené vlasy. Nejčastějším symbolem je obrácený pentagram (pěticípá hvězda směřující vrcholem dolů – symbol ďábla) a obrácený kříž (negace křesťanství).

5) Neonacisté

Styl hlásící se k nacistické Třetí říši. Typickým znakem je rasismus, popírání holocaustu a snaha vytvořit „čistou árijskou“ Evropu (velmi silné zastoupení mají však i v USA). Velmi často mají skinheadskou image, která ale není podmínkou. Mnohdy si naopak oblékají nenápadné sportovní oblečení značky Umbro. Průkaznými znaky jsou především symboly, a to otevřeně nacistické (hákové kříže, německé orlice, runy používané wehrmachtem a jednotkami SS) nebo zástupné, šifrované a jiné („18“- abecední pozice iniciál Adolfa Hitlera, „88“ – pozice iniciál pozdravu Heil Hitler atd.).

6) Skinheads

Kolébku této subkultury je taktéž Velká Británie šedesátých let. Na počátku byla poměrně úzce propojena s hooligans. Původně bylo toto hnutí označováno za hnutí dělnické mládeže, která ve svém regionu velmi těžko hledala pracovní uplatnění a snažila se najít způsob, jak dokázat žít s velkou skupinou přistěhovalců, která v té době Anglii zasáhla. Dnes je již velmi rozrůzněné, jeho členy nespojuje dokonce ani společná úprava zevnějšku. „Klasický“ vzhled zahrnuje holou hlavu, leteckou bundu (bomber - zelený nebo černý s oranžovou podšívku), trička značek Umbro, Lonsdale (a dalších), kšandy, vyhrnuté rifle a těžké vysoké boty (od Dr. Martense). Hudbou, která se původně pojila se skinheads, je ska (důraz na druhou dobu jako u reggae, ale podstatně rychlejší). Ideologie sahá od antirasizmu (SHARP), marxismu (Red skins) přes antikomunismus až k rasizmu, antisemitismu nebo neonacismu (nástup rasistických idejí v tomto hnutí je spojen s působením hudební skupiny Screwdriver v osmdesátých letech).

7) Punks

Vznik v sedmdesátých letech a počátky jsou spojeny s tvorbou a životním stylem kapely Sex Pistols (ten vytvořila za pomoci jejich manažera M. McLarena módní návrhářka V. Westwoodová). Byla to jakási odpověď na líbivé tváře a celkový vzhled popových hvězd. Punková hudba je rychlá, agresivní, vyjadřuje hněv. Pro ideologii je typický znechucený odpor vůči dominantním normám, anarchismus (odpor vůči státní moci, která je chápána jako

znásilňování lidské svobody) provokativní ve vzhledu i životním stylu, která jde často až na hranici sebestrukce. Typické heslo je: No Future! (žádná budoucnost). S tím souvisí i obecně vstřícný postoj ke všem druhům drog (včetně alkoholu). Většina punkerů se vymezuje levicově, deklarují antifašismus, antirasismus, chápou se jako úhlavní nepřátelé rasistických skinheads a neonacistů. Punks se také angažují při antiglobalizačních demonstracích. Typický vzhled: provokativní úprava vlasů, kožená bunda, potřhané tričko a rifle, zavírací špendlíky a jiné kovové „šperky“ na oblečení, v uších a jinde. Dnes velmi moderní styl hlavně co se týká oblečení. Hodně spjatý s takzvaným postpunkem osmdesátých let (punková hudba se syntezátorovými prvky, tvořený kapelami jako The Cure nebo Joy Division).

8) **Rastafariáni**

Přírodní filosofie, která se na Západ šíří od 60. let 20. století z Jamajky. Jejich název převzat z vlastního jména Haileho Selassieho (císař Etiopie, korunován v roce 1930), které bylo Ras Tafari Makonnen. Svou zaslíbenou zemi totiž původní příznivci spatřovali v Etiopii. Zpopularizoval ho reggae hudebník Bob Marley, který patří ke kultovním symbolům rastafariánů. Rastafariáni jsou většinou vegetariáni, pacifisté, významnou úlohu v jejich životním stylu hraje různé využití marihuany. Vlasy upravují do tzv. dread locků, oblékají se do symbolických barev: červená (jako krev), zlatá (nebo žlutá; jako slunce), zelená (jako země).

9) **„Skejtáci“**

Subkultura položená na skateboarding. Filosofie by se dala shrnout na: buď volný, raduj se z pohybu, jdi na hranici svých možností, nebuď snob! Skateboarding (často doplněný dalšími adrenalinovými sporty) bývá provázen poslechem hudby všech možných stylů (od punk rocku po tekno). Typickým oblečením jsou velmi volné široké kalhoty (nejlépe „kapsáče“), velká trička, mikiny s kapucí, mohutné sportovní boty a čepice s kšiltem. Tato subkultura je založena na sportu a nemá ambice k politické angažovanosti.

10) **Technaři**

Hnutí, jehož základem je taneční (velmi rytmická a monotónní) hudba. Tato taneční subkultura vznikla již v na přelomu padesátých a šedesátých let společně s jamajskými sound systémy (pojízdné hudební aparatury; na toto hnutí dnes navazují vyznavači tzv. tekna). V devadesátých letech získaly velkou oblibu techno-party, na kterých DJ's pouští k tanci velmi hlasitou taneční hudbu. Techno nemá složitou filosofii: cílem je pomocí dlouho trvajícího tance dosáhnout změněných stavů mysli. K tomu většinou napomáhají i drogy, které mění vnímání hudby a udržují tělo v čerstvém stavu po dlouhou dobu. Je to především extáze, speed (u nás pervitin), ale také LSD, lysohlávky nebo marihuana. Škála image účastníků techno party je velmi

široká: od zcela civilního vzhledu přes „výpůjčky“ z jiných hnutí a módních trendů až k erotickým, latexovým, různě světélkujícím, sci-fi a high-tech výstřelkům.

11) Hip hop

Styl, který by nám v tomto výčtu neměl rozhodně chybět. V dnešní době velmi módní záležitost pro mnoho mladých lidí. Poměrně náročná subkultura na finanční stránku vyznavače. Nosí se značkové oblečení. Nejlépe o několik čísel větší. Kšiltovky (tzv. baseky), na krku pokud možno dlouhé zlaté řetězy s nápadnými přívěsky. Hip hop vznikl ve Spojených státech amerických na počátku 70. let 20. století. Hudba je ovlivněna jamajským reggae, rapuje („zpívá“) se převážně o drogách, násilí, sexu, atd. Důraz je kladen na výrazné rytmy. K hip hopu patří také různé druhy tance (break dance, elektro boogie, atd.). Hip hop je také neodmyslitelně spjat s grafity.

12) EMO

Za počátek tohoto hnutí by se dalo označit setkání dvou amerických hudebníků ve Washingtonu v roce 1985. tato subkultura byla v počátcích spojena především s hudební produkcí skupin, které hráli styl zvaný hard core (ten existuje dodnes, ale takové popularity jako emo se nedočkal). Výraz EMO odkazuje na anglické slovo emotion (emoce, cit). Až do druhé poloviny devadesátých let se však nedělo nic, co by naznačovalo „šilenství“, které vypukne s nástupem nového tisíciletí. Mnoho mladých se v poslední době shlédlo v tomto stylu a přijalo jej za svůj.⁷⁷ Styl oblékání má také EMO specifický. Vítězí černá barva. Oblečení je asexuální. Nosí se upnutá trička s barevným potiskem a s odkazem na osmdesátá léta. Kotníčkové tenisky a mnoho barevných odznaků či placek. Na obličejích se objevují černé linky (bez ohledu na pohlaví), vlasy jsou pokud možno rovné, černé a sčesané na „patku“. Velmi častým jevem je také piercing (kdekoli na obličejí). Problémovou oblastí této subkultury je častý sklon k sebepoškozování (dokonce jedno ze základních pravidel pro příznivce tohoto stylu zní: „*Alespoň jednou v životě se pokus o sebevraždu*“⁷⁸). O něm a o sebevraždách také mluví velká část textů prezentovaných hudebními skupinami, které jsou za EMO označovány.

Každá subkultura přináší majoritní společnosti starosti. Některá více, jiná méně. Podle toho jaké nároky si dělá na nutnost změny společenských pravidel. Především většina z nich odmítá zaběhnutý styl života a snaží se přijít s něčím novým, neotřelým. To s sebou nese mnohdy mnoho rizik především právě pro

⁷⁷ Srov. *Emo history*. [online] [cit. 02. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.emoside.com/index.php/history>>

⁷⁸ *Jak být EMO*. [online] [cit. 02. 05. 2008] Dostupné na: <<http://emo-4everlove.blog.cz/0709/jak-byt-emo>>.

mladé lidi. Ti se ve své věku ještě hledají a být prostě jenom „proti“ může stačit. Být rebellem je moderní v každé době (a to i tím bez příčiny). Často jsou tyto skupiny spojovány s drogovou problematikou nebo jinou nelegální činností. Na druhou stranu se dá takřka na každé subkultuře najít něco pozitivního, něco přínosného pro celou společnost (ať už je to mírumilovnost a láska mezi všemi lidmi v podání hippies nebo vztah a maximální šetrnost k přírodě jako u rastafariánů).

Problémem pro společnost je spíše **kontrakultura**, která je vnímána tak, že svými normami, hodnotami jde přímo proti těm, které uznává společnost (kultura) většinová.⁷⁹

Společně se subkulturami jsou dalším rizikem, v rámci otázky problematických skupin, i různé **náboženské sekty** nebo **nová náboženství**. Zde je třeba upozornit, že pojem sekta, je třeba používat s maximální obezřetností, protože jednoznačné vymezení toho, co sekta je či není, je stále do určité míry otázkou sporů.

Zde nechám promluvit Zdeňka Vojtíška, který nebezpečí a problematiku sekt vymezuje takto: *„Pokoušíme-li se zacházet s pojmem kvality, činíme to pouze ve smyslu otázky, jak se ta která náboženská skupina chová k svým jednotlivým příslušníkům. Pokud jsou tyto příslušníci oklamáváni, manipulováni, citově vydírání, vedeni k nekritické poslušnosti a k závislosti, která v extrémních případech může znamenat až ohrožení jejich zdraví či života, považuje se za společensky nutné označit takové náboženské skupiny za málo kvalitní a varovat před nimi. Ty skupiny, které jsou kvůli svému jednání vůči jednotlivcům viděny jako škodlivé, nebezpečné či zneužívající své příslušníky, bývají označovány slovem „sekty“.“*⁸⁰

⁷⁹ Srov. MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 230

⁸⁰ VOJTÍŠEK, Z.: *Sekty jsou skutečně náboženský parazit*. In Wikipedie, otevřená encyklopedie. [online] [cit. 08. 05. 2008] Dostupné na: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sekta>>.

Na otázku proč lidé vstupují do takových společenství, které jsou již takřka na první pohled nedůvěryhodné se snaží odpovědět odborníci už dlouho. Lidé zřejmě stále hledají nějaký přesah. V tomto kontextu například Sak upozorňuje na to, že duchovní, náboženská či filosofická literatura se dostala na třetí místo mezi žánry, které mládež čte.⁸¹

Velkým rizikem v naší společnosti, dnešní doby, jsou pro velkou část mládeže **drogy**. Ačkoliv je mi známo, že existuje mnoho publikací na toto téma, tak i přes to si neodpustím alespoň drobný exkurz do této, jistě velmi zajímavé, oblasti.

Jeden z velmi výrazných spisovatelů dvacátého století Aldous Huxley, považoval drogy za sféru, která v historii lidstva mnohé výrazně ovlivnila. Zabýval se tím, že každá společnost v každé době měla své „oblíbené“ látky, jež jí pomáhali v úniku z tohoto světa či chcete-li z této reality. Mnohé z těchto kultur měli drogy přísně spjaté pouze s náboženskými rituály, mnohé i pro volné potěšení širokých mas. Drogy i přes to však považoval za záludné a škodlivé. Za látky, které nejdříve zabijí duši a pak i tělo. O člověku, jež by našel takovou látku, která by nabízela možnosti nám známých drog, ale jinak byla neškodná, prohlásil, že by se zařadil mezi největší dobrodince lidstva.⁸²

Nezákladnějším dělením drog je dělení na drogy *tvrdé* a *měkké*, což se vztahuje k velikosti rizika spojeného s užíváním. Zjednodušeně je možné říci, že čím je droga „tvrdší“, tím větší poškození je schopna vyvolat.

Drogy s *vysokou mírou rizikovosti* (tvrdé) jsou například heroin, morfin, crack, pervitin. Do *středně vysokého stupně rizika* se řadí kokain, LSD či

⁸¹ Srov. SAK, P., SAKOVÁ, K.: *Mládež na křižovatce*. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Praha: svoboda servis, 2004. s. 121.

⁸² Srov. HUXLEY, A.: *Pojednání o drogách*. 1931 in HOROWITZ, M., PALMEROVÁ, C.: *Klasické spisy Aldouse Huxleyho, Mókša o psychedelii a vizionářském zážitku*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 28 - 29

lysohlávky (psylocibin). *Střední stupeň* platí pro alkohol, extázy nebo kodein. Drogy s *relativně malým stupněm rizika* jsou kanabinoidy (marihuana, hašiš) a *takřka bez rizika* je to čaj a káva.

Dále se drogy dělí *dle účinku*:

a) *Tlumivé* (narkotické) látky vyvolávají útlum nervového systému.

Menší a středně silné dávky navozují pocit euforie a často mizí nepříjemné emoce jako je strach a pocit psychického napětí. Pokud je dávka příliš vysoká, může dojít k potlačení aktivity dechového centra a k zástavě dýchání. Nejznámějšími zástupci této skupiny jsou látky odvozené od morfia, například heroin, metadon, kodein, atd. Patří sem ale i léky jako diazepam, rohypnol, atd. Mezi narkotika patří mnohé další látky, např. barbituráty a alkohol.

b) *Stimulační* látky zvyšují aktivitu duševní i tělesnou.

Menší a středně silné dávky vyvolávají pocity síly a energie, intoxikovaný je na první pohled plný energie, neposedí, často je hovorný. Vysoké dávky mohou navodit halucinace a ztrátu kontaktu s realitou (tzv. toxická psychóza), mohou vést také k srdečnímu selhání nebo jiným tělesným komplikacím. Nejznámějšími zástupci jsou pervitin a kokain, i do této skupiny patří některé léky.

c) *Halucinogeny*, nebo psychedelika.

Tyto látky mohou vyvolat asi nejvýraznější změnu vnímání reality. Velmi záleží na okolnostech užití. Látky této skupiny můžeme rozdělit na relativně slabé, které je možné považovat za poměrně bezpečné. Typickými zástupci jsou kanabinoidy (produkty z konopí – hašiš a marihuana). Látky s razantním efektem mohou i při opatrném dávkování navodit těžkou duševní poruchu – sem patří LSD, psylocibin (lysohlávky), atd.

Petr sak v souvislosti s problematikou drog upozorňuje i na fakt významného nárůstu užívání ještě jedné legální drogy a tou je tabák. Píše, že mezi patnáctým a osmnáctým rokem je patrný největší nárůst nikotinismu (alkohol zde zmiňuje také). Podle něho ten, kdo nezačne kouřit v tomto věkovém rozpětí, je s největší pravděpodobností uchráněn od tohoto typu závislosti.⁸³

Samozřejmě do tohoto oddílu věnovaného drogám a tím i hrozcí závislosti, musí nutně patřit i stále aktuální problém **gamblerství**. Tento typ

⁸³ Srov. SAK, P.: *Svoboda jedince, odpovědnost společnosti*. [online] [cit. 14. 05. 2008] Dostupné na: <<http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>>.

závislosti je stejně nebezpečný jako kterýkoli jiný. Je taktéž, v případě, že se jedinec dostane do finanční tísně spojen s kriminální činností. O nějakých hodnotách, vyjma finančních, se v této kategorii ani uvažovat nedá.

Další, dnes již všeobecně uznanou problematickou součástí volného času dospívajících, je (mas)**mediální kultura**. Možná lépe řečeno (mas)mediální „nekultura“ v multimedialním světě. To čeho jsou dnešní děti a dospívající mládež svědky na obrazovkách televizí a počítačů bude zřejmě určovat jejich další životy. Například důsledky, často velmi realisticky zobrazovaného násilí (i toho reálného), můžeme zatím jen domýšlet.

Rodiče nejsou mnohdy kompetentní k vysvětlování různých podivností, které se před zraky jejich dětí odehrávají. Začíná se hovořit i nutnosti zavedení předmětů mediální gramotnosti, protože je znatelně pocíťována potřeba schopnosti či umění být připraven rozkódovat informace valící se skrze média k nám nebo k našim potomkům. Mediální pedagogika tak začíná být pomalu ale jistě pevně etablovaným oborem.

Souvislost mezi patologickým jednáním a mediálním „tlakem“ byla již několikrát v hledáčku různých takto zaměřených výzkumů. Žádný z nich však jednoznačné dopady na lidskou psychiku neprokázal. Pokud ano, tak se hned v zápětí objevili jiné studie, které to vyvrátili.

Média jsou součástí naší každodennosti. Podílejí se na její podobě, ale současně jsou i jejím produktem. Média jsou spoluvůrci i produkty modernity (možná lépe řečeno postmodernity, tedy alespoň v kontextu dneška) a v podstatě tvoří jádro naší schopnosti či neschopnosti rozumět světu, ve kterém žijeme. To platí bez ohledu na to, zda jim rozumíme či je pouze přijímáme jako zjevenou pravdu. Kvalita je nahrazena kvantitou a to i v osobních zážitcích. Aktivní působení je nahrazeno pouze pasivním přihlížením a osobní účast nahrazena zprostředkovaně skrze média. Jednodušší konzumace dostává stále větší prostor.

V roce 1994 vznikla mezi umělci a publicisty speciální petice věnovaná právě masmédiím a násilí jimi zobrazovaném.⁸⁴

Do této části ještě patří rizika spojená s trávením příliš velké části dne u počítače či hraní videoher.

Jednoznačné odsouzení tohoto druhu volnočasové aktivity by však bylo velkou chybou, protože některé aspekty, které nám toto odvětví přináší jsou vyloženě pozitivní. Například internet může být (skrže počítač) zdrojem velkého množství informací, jejichž případný „sběr“ jinými způsoby by byl přinejmenším o mnoho náročnější, ne-li takřka nemožný. Podobně to může být i u již zmíněných videoher. Zde je zřejmý důraz, na pokud možno, okamžitou reakci, rozhodování a logické uvažování. To vše jsou znalosti či způsoby jednání, jež bychom u mládeže klidně a rádi viděli. I zde však platí, všeho s mírou. Tady určitě několikanásobně. Pokud není tento typ zábavy v mladém věku usměrňován může přinést řadu problémů.

Karel Nešpor upozorňuje na případná rizika, k nimž řadí například nedostatek pohybu a z něho vyplývající problémy s nadváhou a tím i oběhového systému, problémy v sociální sféře z nedostatečné míry přirozených kontaktů atd.⁸⁵

⁸⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY, L.: *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha 2003. s. 22 – 23 [online] [cit. 20. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/knizkycz.html>>.

⁸⁵ Srov. NEŠPOR, K., CSÉMY, L.: *Zdravotní rizika počítačových her a videoher*. [online] [cit. 20. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/knizkycz.html>>.

3 Možný vliv hodnotové orientace a postojů mládeže na prožívání volného času

3.1 Hodnotová orientace a postoje

Věc, která je někomu potřebná nebo ideu, jež je někomu drahá nebo na níž nějakým způsobem lpí, člověka, cit. To vše můžeme nazvat hodnotou. Je tedy možné říci, že hodnoty jsou platné (subjektem hodnocení uznané za platné), směrodatné významy, které určují nebo spoluurčují naši zaměřenost v naší činnostní orientaci, určují nebo spoluurčují náš vztah ke světu. Významy jsou pozitivní a negativní, více a méně důležité.

Hodnotová orientace by se dala považovat za jakýsi systém, v němž jsou (hierarchicky) uspořádány hodnoty, které považujeme za podstatné. Je tvořený postoji k námi uznaným ideám, událostem či objektům.⁸⁶

Problematika hodnot a hodnotových orientací je problematikou multidisciplinární. Zabývá se jí jak psychologie, sociologie, pedagogika, tak i například filosofie (v rámci axiologie), estetika, antropologie a další.

Hodnotová orientace v sobě obsahuje jakožto základ zaměřenost. Smyslem je subjektivní rozhodnutí o vztahu k ní. Jedinec si musí sám určit jakýsi ideální model, který se bude snažit udržet i kontaktu s žitou realitou. Tato realita by se dala nazvat globálním hodnotovým systémem (ten je typizovaný a jsou v něm obsaženy například hodnoty estetické, etické atd.). Subjektivní hodnotové systémy jednotlivých lidí jsou tak na jedné straně silně individuální a na straně

⁸⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M.: *Základy psychologie*. Praha: Academia, 2002. s. 422

druhé silně ovlivněny okolím. Jsou součástí lidského vědomí i s jeho individuálními preferencemi, představami, dispozicemi atd.⁸⁷

Hodnoty, hodnotová orientace jsou součástí energetické stránky osobnosti. Zahrnují například potřeby či zájmy, které jsou zdrojem motivace jednání člověka a určují směr jeho jednání. Hodnoty tvoří oproti potřebám motivaci více socializovanou a kultivovanou a mají silnější vazby na společenský systém. Výsledný obraz preferencí tvoří hodnotovou orientaci člověka, to znamená, že se musí sledovat nejen preference dílčích hodnot, ale i struktura vzájemných hodnotových vazeb.⁸⁸

„Každý člověk má tendenci k uspořádání poznatků o světě i o sobě samém, nacházet určitý řád, chápat smysl událostí a vztahů mezi nimi, strukturovat svou zkušenost, a tato tendence se projevuje i ve vytváření postojů, které spojují poznávání a cítění v určitý systém hodnot – nejde tu ovšem jen o funkci čistě kognitivní, nýbrž také o subjektivní význam poznatků.“⁸⁹

Vztah jedince a společnosti funguje v obou směrech. To znamená, že společnost působí na jedince a utváří tak hodnotový systém člověka i dalších subjektů a jedinec naopak působí na společnost. Tím dochází k reprodukci a také k inovaci hodnotového systému. Hodnotové preference jedinců či věkových skupin jsou ale každopádně ovlivněny životní etapou, v níž se momentálně nacházejí. Čím je vývoj společnosti dynamičtější a společenské změny významnější, tím je generační dimenze hodnotových změn výraznější.⁹⁰

„Hodnoty představují jednu ze základních složek kultury. Umožňují integraci kultury samotné i její sepětí se systémem osobnosti a se sociálním systémem. Jsou svorníkem pro různé vrstvy psychiky, integrují organicko-

⁸⁷ Srov. DOROTÍKOVÁ, S.: *Filosofie hodnot*. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. 1998. s. 74-75

⁸⁸ Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže*. ..., s. 65

⁸⁹ NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. ..., s.137

⁹⁰ Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže*. ..., s. 65

biologickou sféru a její pudové tendence se sférou afektivně-volní a s účastí na kulturním životě, na významech, které jedince přesahují, s nimiž se však ztotožňuje, přičemž to nepociťuje jako vnější nátlak, ale vidí v tom své vlastní naplnění. V hodnotové sféře jsme daleko od tohoto typu sociálních norem, které vyžadují poslušnost, bez ohledu na to, co si o nich lidé myslí.“⁹¹

Sociální identita jedince je z podstatné části tvořena právě hodnotami, jež jedinec přijme za své. Samozřejmě také velmi úzce souvisí i se sociálním systémem, jehož je daná osoba součástí. Díky tomuto vztahu je možná a do určité míry funkční, kontrola ze strany společnosti vůči jedinci.

Životní styl a činnost člověka určuje hodnotová orientace, která vyjadřuje smysl jednání, a v ní zahrnutý cíl. Hodnotová orientace se uskutečňuje volbou (výběrem) možných cílů a prostředků vedoucích k jejich dosažení. Hodnotová orientace je, mimo jiné, souhrnem názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro člověka představují určité hodnoty.

Známa je typologie hodnotových orientací Edvarda Sprangera.⁹² Rozlišuje typy:

- a) *teoretický*, jehož cílem je hledání pravdy, hodnotou je **poznání**
- b) *ekonomický*, jehož cílem je sebezáchova, hodnotou je **užitečnost**,
- c) *estetický*, jehož cílem je hledání harmonie, hodnotou je **krása**,
- d) *sociální*, jehož cílem je konání dobra, hodnotou je **láska**,
- e) *politický*, jehož cílem je ovládnutí druhých, hodnotou je **moc**,
- f) *náboženský*, jehož cílem je sebezáchova, hodnotou je **jednota s Bohem**.

Hodnoty ovlivňují naši zaměřenost, volbu cílů a prostředků, způsoby činnosti. Vyjadřují se ve stanoviscích, v postojích, které k věcem zaujímáme. Úzce také souvisí s morálními normami.

⁹¹ *Velký sociologický slovník*. 1. svazek A – O, Praha: Karolinum, 1996. s. 376

⁹² Srov. KOHOUTEK, R. a kolektiv: *Základy sociální psychologie*. Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., Brno 1998. s. 64

C. Morris navrhl rozlišovat **tři základní hodnotové orientace** („cesty životem“):⁹³

- a) *Dionýská cesta* se vyznačuje snahou dosáhnout splnění přítomných potřeb a přání;
- b) *Prométheovská cesta* se vyznačuje snahou ovládat svět;
- c) *Buddhistická cesta* je charakteristická snahou ovládat sama sebe.

Poruchy v osobním žebříčku hodnot a ideálů mohou někdy vést až k duševním poruchám či sebevražedným tendencím, např. v těch případech, kdy člověk ztratí hodnotu, která byla na pomyslných předních příčkách (například, když aktivní sportovec po úrazu ochrne).

Postoje jsou trvalé soustavy pozitivních nebo negativních hodnocení, emocionálního cítění a tendencí jednání pro nebo proti, vůči společenským objektům. Mít vůči něčemu postoj, znamená zaujmout vůči nějakému objektu, jímž může být cokoli (věc, událost, idea, bytost atd.), hodnotící stanovisko. Postoje jsou vyjadřovány pocity.

Vůči různým objektům zaujímáme nějaké hodnotící vztahy. To znamená, že jim přiřazujeme určitou hodnotu, takže na nás působí v určité míře jako žádoucí nebo nežádoucí, jako dobré nebo špatné. Postoje jsou tak produktem pozitivního a negativního zpevnování⁹⁴

Postoje vyjadřují hodnotící vztahy, poukazují tedy na to, co subjekt považuje za významné, co přitahuje jeho pozornost a co si zapamatovává. V tomto smyslu vystupují také postoje jako determinanty procesů zpracování informací.

⁹³ Srov. LINDZEY, G., ARONSON, E.: *The Handbook of Social Psychology*. Volume Four. Reading : Addison-Wesley, 1969. in IŠTVÁNIKOVÁ L., ČÍZMÁRIK, M.: *Hodnoty a hodnotové orientácie v zrkadle dejín* (prehľadová štúdia). Táto štúdia vyšla ako súčasť riešenia projektu VEGA [online] [cit. 12. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://www.saske.sk/cas/2-2007/cizmarik.html>>.

⁹⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. ..., s. 131

Důvod studia postojů je očekávání, že nám umožní předvídat chování. Poznání podmínek utváření, trvání a změny postojů je předpokladem výkladu individuálního chování. Předpoklad, že postoje člověka determinují jeho chování, je v západním myšlení hluboce zakořeněn a v mnoha případech platí. V jiných případech je chování determinováno mnoha jinými faktory než jen postoji (například zdrženlivost v situaci, tlak vrstevníka).

Postoje vyjadřují námi uznávané hodnoty. Jsou odvozeny od hlubší hodnotové orientace či od sebepojetí a tak vykazují tendenci k vzájemné konzistenci.

Na konec této kapitoly bych si dovilil udělat drobnou odbočku. Jakýsi sociologický „miniexkurz“. A to na téma postmoderní doba (**postmoderna**). Toto slovo či sousloví se v předchozím textu již objevilo a v tom následujícím jistě ještě několikrát objeví a zaslouží si tak o něco více pozornosti.

Dnešní doba je některými sociology nazývána (již přes půl století) dobou postmoderní. Vnesla do našich životů problém či určitou krizi hodnot. Hodnot které byly generacemi před námi vnímány jako zásadní, neměnné a určující. S touto krizí hodnot je samozřejmě spjat i určitý způsob jednání a chování celé společnosti a tím i jednání mládeže, která se od okolí učí či přejímá dané vzorce.

Počátek užívání tohoto pojmu je většinou kladen do roku 1917, kdy jej Rudolf Pankwitz ve své práci „Die Krisis europäischen Kultur“ poprvé specifikoval (pod vlivem myšlenek F. Nietzscheho).⁹⁵ Každopádně k velkému rozšíření tohoto pojmu došlo až ve druhé polovině minulého století.

⁹⁵ Srov. HECZKO, S.: *Obraz světa v pojetí postmoderny – úvod do problematiky*. Marathon, 1997, č. 6, s. 20–25. [online] [cit. 12. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://eso.vse.cz/~sklenak/pcvse/pcvse-pes.php?krestni=Stanislav&prijmeni=HECZKO&katedra=KMAE>>.

Gilles Lipovetsky vidí dnešní společnost jako velmi otevřenou avšak velmi lhostejnou k tomu co se děje okolo ní (samozřejmě potud pokud se jí to netýká „osobně“). Je to společnost, která se už nediví žádným technickým vynálezům, ale naopak je v tomto směru velmi skeptická. Vize lepších zítřků ztratila své kouzlo a málokdo je ochoten věřit tomu, že bude lépe. Touží po nalezení vlastní identity, která se jí v ohromném množství informací jakoby rozplynula. Stále se šíří individualismus a základní hodnota je právo na osobní naplnění a na svobodu, hlásané tím silněji, čím jsou metody společenského ovládnutí jemnější a „humánnější“. Všichni chtějí žít a užívat si právě teď. Zítra už být nemusí. Na druhou stranu je tato společnost poměrně hodně „citlivá“ na různá ekologická témata a problémy jiných kultur.⁹⁶ „...nežijeme v době pokroku, ale spíše v čase rizika...“⁹⁷

Kultura postmoderny je pevně svázána s kontrakulturami i subkulturami 50. a 60. let, které se časem změnily v dominantní. Postmoderní společnost je specifická silným důrazem na komunikativní pluralismus kultur, ale i distancí vůči moderně, a to aniž by modernu vylučovala. Nejnápadnějším znakem postmoderního způsobu zvyznamňování světa je smysl a cit pro rozdíly.⁹⁸

Bohužel se postmoderna nedokázala zbavit jednoho z největších „hříchů“ moderny a tou je konzum. Naopak dovedla jej do takové míry, kterou potkáváme okolo sebe. Lidé jakoby byli jaksi „nuceni“ vlastnit, aby obstáli před tváří ostatních lidí. Nemusíme produkovat, stačí když jsme schopni a ochotni spotřebovávat.

⁹⁶ Srov. SIMONOVÁ, N.: *Pojetí společnosti z pera Gilla Lipovetského*. [online] [cit. 22. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=146&lst=105>>.

⁹⁷ BAUMAN, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Slon, 2006. s. 16

⁹⁸ Srov. HECZKO, S.: *Obraz světa v pojetí postmoderny – úvod do problematiky*. Marathon, 1997, č. 6, s. 20–25. [online] [cit. 12. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://eso.vse.cz/~sklenak/pcvse/pcvse-pes.php?krestni=Stanislav&prijmeni=HECZKO&katedra=KMAE>>.

Za základní znak konzumu by se dala považovat neúměrná potřeba nakupování a hromadění věcí či požitků, které mají vést ke zvýšení osobního štěstí nebo prestiže. Dnes je takový způsob života velmi kritizován z důvodů mizivé vyšší hodnoty pro člověka. Často je spojován s kapitalismem (neoliberálním), který chápe spotřebu jako hybnou sílu ekonomického růstu.

Zde je dobrým příkladem úvaha Zygmunta Baumana o lidském těle, které bylo dříve (naposledy asi v rámci moderny) udržováno pouze spotřebou nutnou pro regeneraci sil a vše nad tento rámec bylo luxusem. V dnešní době je však tělo prvotně orgánem spotřeby a mírou je schopnost pojmout vše, co tato společnost nabízí.⁹⁹ Ne nadarmo bijí již několik let na poplach lékaři, kteří upozorňují na nadváhu způsobenou pasivním životním stylem. Spotřeba těla je nadměrná vzhledem k zátěži, již je vystaveno.

3.2 Hodnotová orientace a postoje v adolescenci

Všichni z nás jsme si museli projít čímsi, co by se dalo nazvat vymezením mantinelů, za něž se budeme snažit za žádnou cenu nedostat. To nám posléze pomáhalo a stále pomáhá, udržet se a fungovat ve společnosti, v níž žijeme. Museli jsme přistoupit na určitá, již daná pravidla hry, ale styl provedení nechali rozhodčí na nás samotných.

Každá generace mladých navazuje na tu předchozí, na určité normy, způsoby jednání a samozřejmě i hodnoty, které před nimi uznávali i generace před ní. Často však některé hodnoty jakoby ztrácely význam a jiné naopak jsou chápány jako významné. Je to patrné na starších generacích, jež nechápou ty mladé a to, za čím se snaží jít, čeho se snaží dosáhnout. „*Starší generace má tendenci ulpívat na dřívějších hodnotách, které se pro ni staly jedině platným*

⁹⁹ Srov. BAUMAN, Z.: *Úvahy o postmoderní době. ...*, s. 78

měřítkem.“¹⁰⁰ Každá z generací vyrůstá za nějakých podmínek a ty se neustále proměňují. Bylo by tak zřejmě dosti krátkozraké, vinit mladou generaci, že neuznává žádné hodnoty, protože nesdílí ty samé jako generace před ní. Existují hodnoty obecně platné pro všechny.

Nynější adolescenti jsou však přece jen v lecčems jiní, než byli jejich předchůdci. Petr Sak doslova tvrdí, že: „*Nikdy nebyla mladá generace tak hédonistická, pragmatická, materialistická, a odcizená přírodě, ale současně nikdy mladá generace tak neusilovala o únik z reality světa, v němž tento hédonismus a materialismus naplňuje.*“¹⁰¹

Adolescent v každé době odráží stav společnosti ve které žije. Ten dnešní žije ve společnosti, jež jako jednu z hlavních hodnot vidí autonomii jedince a tudíž i pro něho má potřeba hlubšího vztahu k druhým lidem klesající tendenci. Výjimkou jsou pouze přátelé či členové rodiny. Nejde ale pouze o individualizaci společnosti jak by se mohlo zdát. Tento pohled by byl zjednodušením, protože jednou z nejdůležitějších hodnot obecně, je rodina.¹⁰² A tak i mladý člověk ačkoliv si to asi úplně nepřizná, míří tímto směrem.

Dnes je velmi ceněnou hodnotou kategorie „mít“ (vlastnit). K tomu Erich Fromm na obranu mládeže říká, že právě mladá generace často nastupuje s jiným (nekonzumním, „antivlastnickým“) modelem chování. Jsou ochotni vynakládat i poměrně velké úsilí a peníze na věci či zážitky, o nichž jsou si vědomi, že se jim nemohou finančně i jinak vrátit. Neočekávají za projevenou námahu nic jako „protihodnotu“. Drze si troufají být, bez ohledu na návratnost takového jednání.¹⁰³

¹⁰⁰ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. ..., s. 158

¹⁰¹ SAK, P.: *Odcizování přírodě – důsledek či příčina krize člověka a společnosti*. [online] [cit. 18.05.2008] Dostupné na:

<http://www.insoma.cz/index.php?id=1&n=1&d_1=paper&d_2=2006_04a>.

¹⁰² Srov. PREISSOVÁ KREJČÍ, A., ČADOVÁ, L.: *Hodnotová orientace a životní postoje současných adolescentů* [online] [cit. 21.05.2008] Dostupné na:

<<http://www.paidagogos.net/issues/2006/1/1/article.html>>.

¹⁰³ Srov. FROMM, E.: *Mít nebo být*. Praha: Naše vojsko. 1992. s. 61- 63

Otázka chápání hodnot či morálky a přístupu k nim je v tomto věku absolutní. Adolescent snadno odsuzuje lidi okolo sebe u nichž shledává nějaké pochybení, ale i sám k sobě dokáže být velmi tvrdý. Ne vždy se mu však daří naplnit všechna svá „předsevzetí“, ale schopnost empatie bývá na velmi vysoké úrovni. Normy, které si jedinec v tomto věku sám vymezí mají pro něho samotného mnohem větší váhu, než případný tlak okolí na určitou unifikaci a to ať už v jednání nebo myšlení. Adolescent je již ochotný nést následky svého svobodně zvoleného přístupu k věci.¹⁰⁴

Je také ochoten přijmout, že normy tu nejsou k tomu, aby náš život a naši osobní svobodu svazovali, ale aby regulovaly naše chování a usnadňovaly tak soužití i fungování celé společnosti. I tak už adolescent rozhodne nechce bezmyšlenkovitě přijímat pravidla jen proto, že jsou daná, ale snaží se o nich uvažovat. Pokud je pak uzná za vyhovující, bude se snažit v rámci svého přístupu vyžadovat jejich dodržování a pouhá proklamace mu nebude stačit.¹⁰⁵

Tendence vnímat svět černo-bíle a odmítat možnost jakéhokoliv kompromisu je mu vlastní. Kompromis vidí jako projev polovičatosti, pohodlnosti, zbabělosti. Proto jsou mladiství v tomto věku tak citliví na každý náznak nespravedlnosti, odsuzují i drobné konvenční lži a zdůrazňují absolutní upřímnost mezi lidmi. Někteří dospívající jsou i v morálním ohledu až nadměrně sebekritičtí a trápí se i pouze možnými či myšlenými důsledky svého chování. Častěji se však kritičnost vztahuje spíše na okolí a abstraktně uznávaná pravidla se v jejich vlastním praktickém jednání a rozhodování příliš neuplatňují. Tento absolutismus morálky je ovšem nutně častým zdrojem konfliktů s okolím, je i zdrojem zklamání pro jedince samého.¹⁰⁶

Čelní pozice zaujímají (zřejmě tradičně) pojmy jako je zdraví, přátelství. Jedná se o hodnoty spojené se subjektem výzkumu. Opačnou tendenci vykazují

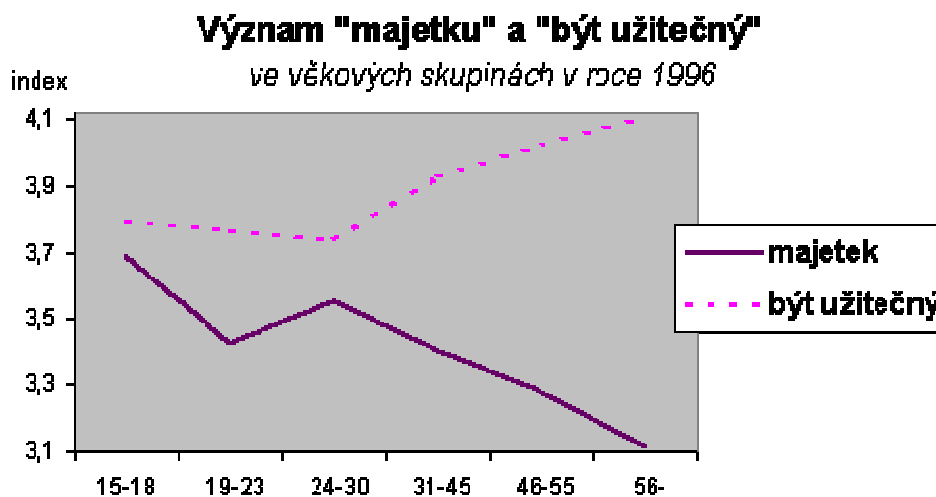
¹⁰⁴ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 211

¹⁰⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie. ...*, s. 274

¹⁰⁶ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie. ...*, s. 157

hodnoty, které jsou sociálního charakteru nebo člověka přesahují, jako je Bůh nebo veřejně prospěšná činnost.¹⁰⁷ K posunu základních hodnot nedochází. I z novějších výzkumů (rok 2006) je toto zřejmé. Stále vede zdraví, přátelství, rodina a na opačné straně spektra se nachází transcendentní hodnoty jako je náboženství.¹⁰⁸

Je zde také zřejmý vývoj hodnot podle věku. Některé se však ukazují jako stálé a neměnné. Viz graf.¹⁰⁹

Z nedávných výzkumů tedy vyplývá (jak už bylo v předchozím textu předesláno), že obecně roste hodnota hédonisticky, individualisticky, až sobecky zaměřených orientací. Významný je pokles hodnot spjatých s veřejným životem, občanskými ctnostmi a angažovaností. To samé se týká altruisticky zaměřených činností a solidarity. Klesá váha hodnot spojených s prací a jejím místě v životě

¹⁰⁷ Srov. SAK, P.: *Svoboda jedince, odpovědnost společnosti*. [online] [cit. 14. 05. 2008]

Dostupné na: <<http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>>.

¹⁰⁸ PREISSOVÁ KREJČÍ, A., ČADOVÁ, L.: *Hodnotová orientace a životní postoje současných adolescentů* [online] [cit. 21.05.2008] Dostupné na:

<<http://www.paidagogos.net/issues/2006/1/1/article.html>>.

¹⁰⁹ SAK, P.: *Svoboda jedince, odpovědnost společnosti*. [online] [cit. 14. 05. 2008] Dostupné na: <<http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>>.

lidí. Pro hodnotové orientace české společnosti je příznačná značná nesourodost uvnitř různých skupin a i co se názorů jednotlivého člověka týče. ČR je etnicky (do značné míry) homogenní a tato struktura má silné kořeny v minulosti a promítá se do silné přináležitosti k místu a lokalitě. Častý je názor, že: „každý se musí postarat sám“ a tento postoj vyděluje ČR z ostatních postkomunistických zemí, kde jej nenajdeme. Práce (zaměstnání) je chápána spíše jako zdroj obživy, než jako místo seberealizace.¹¹⁰

Ne vše, co respondenti těchto výzkumů o sobě prohlašují, je ale pravdou. To souvisí s tím, že se respondenti výzkumů (a to i přes to, že jsou anonymní) snaží „vypadat“ lépe. Pozoruhodná je problematika rozporu hodnot, jež by se dali nazvat deklarovanými tj. hodnotami, které jsou veřejně vyhlášovány a obecně uznávány a které obecně zaujímají první příčky pomyslného žebříčku a hodnotami doopravdy žitými, tj. hodnotami uváděnými do každodenní praxe.

Pojďme se tedy podívat blíže. Tak například Petr Sak uvádí, že nejvyšší hodnotou adolescentů je zdraví.¹¹¹ Dalo by se tedy očekávat, že se budou velmi aktivně podílet na zachování své tělesné schránky v co nejlepším stavu. To je ale v přímém rozporu s velkým množstvím mladých lidí, kteří propadli například „nikotinové vášni“ nebo „holdují“ pití alkoholu.

Studie provedená v roce 2006 vypovídá o poměrně velkých problémech dospívajících právě v těchto oblastech. Zvýšenou konzumaci alkoholu udává 87,5% respondentů, vysokou spotřebu cigaret 83,3% a zvýšenou konzumaci měkkých drog 74,7%.¹¹²

¹¹⁰ Srov. KNESCHKE, J.: *Hodnoty v současné občanské společnosti*. [online] [cit. 21. 05. 2008] Dostupné

na: <http://www.marketingovenoviny.cz/index.php3?Action=View&ARTICLE_ID=3304>.

¹¹¹ Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže*. ..., s. 69

¹¹² Srov. ŠTURSOVÁ, T., BOCAN, M.: *Aktuální problémy mladé generace ČR*. Závěrečná zpráva Praha, 2006. s. 10 [online] [cit. 25. 04. 2008] Dostupné na: <http://archiv.nidm.cz/c_vy_vz.php>.

Naproti tomu aktivnímu sportu se věnují spíše mladší dospívající a s přibývajícím věkem se tato skupina neustále snižuje a začíná převažovat spíše kulturně orientovaný zájem.¹¹³

Z výše popsaného tedy vyplývá, že ne každá hodnota, kterou veřejně prohlašujeme za důležitou, je pro nás tak podstatná, abychom tomu přizpůsobili své chování. Dalším z možných případů, které toto potvrzují je pozice rodiny v hodnotových žebříčcích. Tam zaujímá taktéž nejvyšší příčky, ale na druhou stranu má konkrétně náš stát jedno z nejvyšších procent rozvodovosti v celé EU.¹¹⁴ Možná je to tím, že si velmi vážíme věcí, jež nejsme schopni naplňovat nebo je to tím, že dochází k určitému posunu hodnot jak o tom mluví Sak, když říká, že: „*Zatímco ještě v osmdesátých letech mladá generace viděla naplnění vysoce preferované hodnoty "lásky" ve spojení s životním partnerem a s rodinou a s dětmi, postupně se korelace mezi hodnotami "láska" "životní partner" a "rodina a děti" rozvolňuje. Láska u velké části mladé generace získává hedonistický obsah s nízkou vazbou na hodnotu "rodinou, děti".*“¹¹⁵ Dále mluví o rozdílu mezi mládeží u nás, která stále tíhne k materiálnímu uspokojení, na rozdíl od našich západních sousedů, u nichž je již několik let zřejmá opačná tendence, tedy směřování k hodnotám duchovněji orientovaných.¹¹⁶

Vliv na hodnotovou orientaci má také, dle výzkumů provedených R. Inglehartem, úroveň vzdělání. Tradičně více materialističtí jsou lidé s nižším vzděláním a naproti tomu lidé s vysokoškolským vzděláním nepřikládají těmto hodnotám takovou váhu.¹¹⁷ Používá termín **postmaterialismus**, který charakterizuje přístup lidí k těmto hodnotám či statkům ve vyspělých

¹¹³ Srov. ŘÍČAN, P.: *Cesta životem. ...*, s. 201

¹¹⁴ Srov. *Rozvodovost.* [online] [cit. 23. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

¹¹⁵ SAK, P.: *Média a hodnoty v sociálním poli mládeže.* [online] [cit. 23. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.insoma.cz/index.php?id=1&n=4&d_1=paper&d_2=media>.

¹¹⁶ Srov. tamtéž

¹¹⁷ Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže. ...*, s. 94-97

industriálních společnostech.¹¹⁸ Inglehart nazýval tuto změnu „tichou revolucí“, zřejmě proto, že její průběh nebyl poznamenán žádným hlasitým projevováním jako je tomu u jiných revolucí v lidské společnosti. Hlavní přednost viděl v tom, že je intergenerační.

3.3 Vliv hodnotových orientací na volný čas mládeže

Jak bylo již řečeno v předchozím textu, prožívání a vnímání volného času ovlivňuje řada různých faktorů rodinou počínaje a globální společností konče. Jedním z faktorů, na nějž by se však rozhodně zapomínat nemělo, je právě hodnotová orientace či postoje.

Pro dnešní adolescenty je zábava a volný čas hodnotou, které přikládají větší pozornost, než adolescenti před patnácti lety. Čímž jaksí „dobíhají“ své vrstevníky ze „západu“. Podstatným zjištěním je ale problematické vnímání norem, pravidel a hodnot dnešními dospívajícími. Okolo sebe vidí, že ne všechna pravidla platí pro všechny, tak rozhodování o tom, jak se chovat je pro ně samé mnohem náročnější. Jasně odlišit dobro a zlo je čím dál tím těžší i pro dospělého. A tak mladý člověk, který toto ukotvení ještě úplně nemá, pouze s obtížemi vyhodnotí situaci v níž se může ocitnout. Potřeba se vymezit je (zvláště v tomto věku) velmi jasná, stejně jako potřeba hodnotového rámce. Být dobrý tak často znamená spíše rozsah osobního vlivu než nějaký morální soud. Toto může, v horším případě, v kontextu volného času s sebou nést poměrně velká rizika. Snaha nalézat silnější zážitky, hledání dobrodružství může vést až k sociálně patologickým rizikům. Mladí si tyto rizika často neuvědomují nebo uvědomovat

¹¹⁸ Srov. INGLEHART, R.: *Cultural Change*. Princeton 1989. (Německá verze: *Kultureller Umbruch. Wertwandel in der westlichen Welt*, Frankfurt/New York 1995.) in KAPLÁNEK, M.: *Charakteristické problémy světonázorové orientace na přelomu tisíciletí*. Zestručněný překlad první části disertační práce „Jugendarbeit – Ort der Verkündigung“. s. 9 [online] [cit. 01. 06. 2008] Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>.

ani nechtějí. Potřeba bavit se, je pro ně přednější. Dokonce adolescenti v České republice se chovají rizikověji, než jejich vrstevníci v jiných zemích EU.¹¹⁹

Tento problém se odráží i v rámci problematiky násilí či agresivity, které v poslední době neustále narůstá. Stává se z něj dokonce i svébytná náplň volného času. Některým dnešním adolescentům už nestačí násilí sledovat v televizi, popřípadě se ho aktivně účastnit skrze počítačové hry, ale tato tendence graduje až do reálné podoby. Nemám namysli „pouhou“ šikanu na školách, ale reálné násilí páchané na ulici za účelem zábavy, natočení videa a následné chlubení se v rámci internetové komunity. Autentické násilí je žádaným obchodním artiklem a pro mladé možností pobavit se, předvést před vrstevníky a i možnost jak si vydělat. Na internetovém serveru Youtube.com stačí zadat heslo „fight“ (souboj, bitka) a okamžitě „vyskočí“ několik milionů odkazů. Při bližší specifikaci jako například „school fight“ jich je nalezeno 37 900.¹²⁰ Existují i hry jako například Mafie, která nabízí podobný typ zábavy a „díky“ níž zemřeli ve Velké Británii dva mladiství.¹²¹ Problematika násilí mladistvích je také spjata s potyčkami na fotbalových stadionech. Tento typ fanouškovství je také specifickým druhem trávení volného času vzhledem k hodnotové orientaci konkrétního jedince. Viz kapitola 4.2, část věnovaná subkulturám (Hooligans). V těchto případech dochází k jakési destrukci morálních hodnot. Ačkoliv se hodnota míru nebo lásky stále pohybuje na předních místech výzkumu¹²², tohle vypovídá o pravém opaku. Lidská bytost je chápána černobíle a to pouze jako součást vlastní skupiny, tudíž přítel nebo jako příslušník skupiny cizí, tudíž nepřítel. Neexistuje varianta třetí. Život je vnímán spotřebně.

¹¹⁹ Srov. NOVÁKOVÁ, P.: *Rozhovor s Petrem Mackem*. [online] [cit. 02. 06. 2008] Dostupné na: <<http://info.muni.cz/txt/1007/20.html>> a *Mediální a osvětové nástroje kultivace lidských zdrojů*. [online] [cit. 30. 05. 2008] Dostupné na: <http://skoly.vubp.cz/soubory/zprava_za_rok_2007.pdf>

¹²⁰ Srov. *School Fight*. In You Tube. © 2008 [online] [cit. 08. 06. 2008] Dostupné na: <http://www.youtube.com/results?orig_query=fight&search_query=school+fight&orig_query_src=4>

¹²¹ Srov. *Najdi a zabij: nová zábava české mládeže*. [online] [cit. 30. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.denik.cz/z_domova/najdi_zabij20080404.html>.

¹²² Srov. SAK, P.: *Proměny české mládeže*. ..., s. 98.

Dalším problémem dnešního adolescenta (samozřejmě i v oblasti volného času) je problém s vyhraněním, vymezením sebe samého vůči společnosti. Je to velmi důležité pro jeho identitu, nebo alespoň pro fázi jejího hledání. Ukazuje tím okolnímu světu (a to ať už skrze způsob oblékání či hlásané názory) svůj vlastní postoj, to co považuje za podstatné. Dnešní společnost mu v tomto už neposkytuje příliš prostoru, dospěla totiž do stavu, kdy toleruje skoro všechno (mít na hlavě číro, dready, zelenou barvu nebo být oblečen do rozervané bundy není problém, naopak se to stává běžnou součástí), pokud člověk neubližuje ostatním nebo něco není.

Tento společenský stav se dá označit jako **radikální pluralismus**. Vychází z toho, že možných pohledů na danou skutečnost může existovat celá řada a díky tomu je velmi těžké určit jeden, který by měl být nadřazen ostatním. V důsledku toho ztratila společnost pozici šířitele hodnot či názorů a tato odpovědnost za volbu je nyní na samotném jedinci nebo neformální skupině osob.¹²³

Pro dospívajícího, který tak náplní svého volného času „rebeloval“ proti zažitým zvyklostem nynější doba nic takového prakticky neumožňuje. Bouřit se proti „systému“ je tedy skoro nemožné. Postmoderna (lépe možná postmoderní obchodníci, průmysl), která je si dobře vědoma zisků, které jí dospívající přinášejí (skrze módu, hudbu, počítačové hry) je ochotna a schopna do sebe pojmout i věci či styly, které by ještě před lety byly nemyslitelné (například potetovaný tatínek s dready na hlavě již není automaticky vnímán jako uprchlý trestanec se zcizeným děckem) a naopak je schopna tyto vlivy přetvořit a použít pro široké spektrum lidí a ještě na tom vydělat. Rebelování ztrácí smysl a často pak nastupuje apatie.

Počátek jedenadvacátého století provází, ve volném čase, ještě jeden nesporný, a pro nás velmi důležitý, jev spojený s hodnotovou orientací. Konzum. Tato orientace ovlivňuje životy a volný čas tisíců adolescentů u nás i jinde v naší euroatlantické civilizaci. Je to pouze jakási dionýská životní cesta, tedy redukce

¹²³ Srov. MARTÍNEK, M.: *Ztracená generace? ...*, s. 31 – 32.

na pouhý požitek a nic jiného. Volný čas se stal pro mnohé časem spotřeby pro niž jsou ochotni mnohé obětovat. Zájem cokoli produkovat, angažovat se, byl nahrazen potřebou využít a odhodit. Výlety celých rodin do umělých rájů v podobě nákupních center jsou viditelné každý víkend a pro velkou část lidí je to standardní způsob jak si „účelně“ užít volného dne. Dalo by se s nadsázkou říct, že pro dnešní společnost platí, že konzumentem se člověk nestává, ale konzumentem se již rodí.

Naproti tomu Petr Sak, v rámci jím organizovaných výzkumů, zjistil, že: „*Orientace společnosti na majetek a peníze vadí dvěma třetinám mladé generace, orientace společnosti na konsum, spotřebu a na módní zboží vadí 57 % mladých lidí. Stálý tlak reklamy vadí 62 % mládeže.*“¹²⁴ I zde je určitě třeba brát na zřetel možnost (již jsem zmínil v kapitole věnované hodnotám adolescentů) a to deklarované hodnoty kontra reálný životní způsob.

Librová k tomuto dodává, že je ale určitě zajímavé zjištění, že přestože lidé tíhnou k materiálním hodnotám tak existuje určitá sociální norma, která upřednostňuje postmaterialistickou orientaci. To znamená, že lidé vnímají jako větší kvalitu hodnoty nemateriální.¹²⁵

Rizikovým aspektem pro volný čas může být i hodnota či preference individualismu (typická pro postmodernu). Tento akcent je typický například pro adolescenty, kteří tráví převážnou část svého volného času u počítače. Tato skupina nevidí v kontaktu s ostatními žádný přínos pro svou osobu a tudíž společnost vyhledává pouze minimálně nebo v případě, že je to nutné. Nahradit přirozený sociální kontakt, kontaktem skrze monitor není však do značné

¹²⁴ SAK, P.: *Mládež a její výzkum*. [online] [cit. 19. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.insoma.cz/index.php?id=2&d_1=article&d_2=&d_3=&n=6>.

¹²⁵ Srov. LIBROVÁ, H.: *Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. Brno: Veronica a Duha. 1997 s. 53. in RABUŠIC, L.: *Je česká společnost postmaterialistická?* Sociologický časopis, 2000, Vol. 36 (No. 1: 3-22) [online] [cit. 20. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/387_003RABUS.pdf>.

míry možné. Ačkoliv dnešní komunikační technologie se tomuto výrazně přibližují. Samozřejmě se tato hodnota v budoucnu musí nutně někde projevit.

Fenoménem jsou již nějakou dobu tzv. Singles. Jsou to lidé kolem třicátého roku života, kteří nejsou ochotni vzdát se své „svobody“ a žijí tak bez stálého partnera. Typickým znakem pro tyto lidi je, že profesní kariéra je jim často vyšší hodnotou než rodinné zázemí. Samozřejmě s rodinou do budoucna mnoho z nich počítá, ale je otázkou zda-li pak, už nebude pozdě.¹²⁶

Na tomto místě je třeba podotknout, že se o dnešních adolescentech nedá mluvit pouze jako o bezhlavých konzumentech, kteří svůj volný čas tráví nejraději sami nebo tím, že se „ládují“ hamburgery, „paří“ počítačové hry plné násilí a pokud jim ani to nestačí, tak na ulici zmlátí bezbrannou stařenku. Tento pohled by byl velkým zjednodušením a ani dnešní adolescenti si nic takového nezaslouží.

Pro mnohé z nich je dnešní doba onou dobou „zaslíbenou“. Takřka bez omezení mohou cestovat po celém světě, vnímat cizí kultury, studovat a vůbec si užívat mládí o jakém mohli jejich rodiče opravdu jen snít. Jejich hodnotová orientace je vede například k zájmu o ekologické či sociální problémy a mnozí z nich jsou ochotni se otevřeně angažovat.

Asi nejrozšířenější formou angažovaného aktivního trávení volného času v adolescenci je pro mnohé dobrovolnictví. Dle zprávy Ministerstva školství, přestože neexistují přesné údaje, je odhadován „...počet dobrovolníků činných ve sdruženích dětí a mládeže odhadem 20 tisíc, počítáme-li jen osoby starší 18 let. Pokud se jedná i o mládež ve věku 15-18 let, pak je to několikanásobně více.“¹²⁷ To svědčí o velmi silné skupině mladých lidí, kterým není lhostejná společnost v

¹²⁶ Srov. TOMÁŠEK, M.: *Singles*. [online] [cit. 07. 06. 2008] Dostupné na: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=054&clanek=040504>>.

¹²⁷ *Národní zpráva České republiky o provádění společných cílů v oblasti dobrovolné činnosti mládeže*. [online] [cit. 22. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/mladez/narodni-zprava-ceske-republiky-o-provadeni-spolecnych-cilu-v-oblasti-dobrovolne-cinnosti-mladeze>>.

níž žijí a jsou ochotni pro ni něco udělat. Asi největší význam má tato činnost v neziskovém sektoru, který je na ní do značné míry závislý.

Dobrovolnictví je jedním ze základních kamenů tzv. občanské společnosti, jev, který je běžný ve všech rozvinutých zemích. Svědčí o pozitivním náhledu na svět, což může být pro mnohé z dospívajících v dnešním světě velký problém.

Samozřejmě by do kategorie vhodně využitého volného času s přihlédnutím k hodnotám, jež obsahuje, patřil sport, aktivně provozovaná hudba nebo divadlo. Každá z těchto aktivit v sobě nese cosi navíc než jen pouhé překlenutí časového úseku, kterým momentálně disponujeme. Má v sobě kvalitu, která činí přímého účastníka jaksi „lepší“ člověkem a pomáhá mu v jeho osobnímu růstu.

4 Možnosti volnočasové pedagogiky k podpoře žádoucích hodnotových orientací ve volném čase dospívajících

V rámci pedagogiky obecně je jasná potřeba věnovat mnohem více pozornosti k usměrňování a výchově k hodnotám, protože právě ony jsou častou příčinou našich problémů i v oblasti volného času a to nejenom u dospívající mládeže, ale u společnosti jako takové. Axiologizace by se tak měla stát platnou součástí pedagogiky zaměřené na volný čas a to hlavně u dětí a dospívajících.¹²⁸

Volný čas a aktivity v něm provozované odrážejí subjekt, jedinečnost každého z nás. Projevují se zde zájmy potřeby a vliv na celoživotní orientaci je určující. Efektivní využití volného času u mládeže není úplnou samozřejmostí a ne každý umí volný čas využít k vlastnímu růstu a prospěchu. Návyky k trávení volného času se vytvářejí zejména v mládí, jedinec si jejich základy nese s sebou celý život a následně je dále předává svým dětem.¹²⁹

Vzdělávání je jakýmsi středobodem, jež určuje náš životní způsob, životní styl.¹³⁰ Hodnotové orientace na to následně navazují. Vzdělávání ve volném čase a pro něj by tomu mělo dále napomáhat a rozvíjet.

Pokud platí, že naše hodnotová orientace do značné míry určuje prožívání a vnímání našeho volného času, je na místě také otázka, zda-li je také pravděpodobné, že tento vliv bude obousměrný? Mám tím namysli, že v rámci volného času a toho jak s ním zacházíme, ovlivňujeme i svou hodnotovou orientaci, případně hodnotovou orientaci nám svěřených jedinců.

¹²⁸ POZN.: axiologizace je pojem značící snahu o výchovu žádoucích hodnotových orientací

¹²⁹ Srov. ŽUMÁROVÁ, M.: *Představy a skutečnost současné mládeže o využití volného času*. [online] [cit. 22. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.syrs.org/sps2/publik/pedvyskum/Zumarova.pdf>>.

¹³⁰ Srov. SAK, P.: *Vzdělání v životním stylu člověka informační společnosti*. Referát přednesený na mezinárodní konferenci „Sociália 2006“ Hradec Králové 20. - 21.10.2006 [online] [cit. 22. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.insoma.cz/index.php?id=1&n=1&d_1=paper&d_2=2006_10a>.

Adolescent jako nejvíce zranitelná součást populace nejspíše přebírá myšlenky, hodnoty, postoje a chování, které je sociálním prostředím nabízeno. Právě tyto hodnoty, jsou-li mládeži přijaty, ovlivňují její životní styl. Je proto zřejmé, že základem možných změn směrem ke zdravému životnímu stylu dospívajících je právě změna v prezentaci základních životních hodnot mladé generaci.

Zygmund Bauman dokonce mluví o tom, že zodpovědnost za formulaci etických cílů (což spadá i do sledované kategorie hodnot) by měli být odpovědni mimo jiné i vychovatelé (takže pedagogové volného času).¹³¹

Pedagogika volného času by měla reagovat na proměny společnosti a zvláště na její dospívající část, protože právě ona tápe ve světě plném volného času, který mnohdy nedokáže využít k rozvoji své osobnosti. To se samozřejmě pojí i s problematikou hodnot, které i nadále ztrácejí pevné kontury ve světě radikálního pluralismu, zaměřeného z velké části na pouhou konzumaci a mládež se v nich tudíž jen velmi těžko orientuje. Honba za „instantním“ štěstím se pro mnohé dospívající může stát hlavní náplní.

Vážanský upozorňuje, že věnovat se měnícím se hodnotovým orientacím v rámci dnešní společnosti je činnost, která se rozhodně vyplatí a to především v oblasti volného času, v oblasti, která se neustále rozšiřuje. S odkazem na Opaschowského vidí potřebu změny ve volnočasových aktivitách, jež by měli směřovat spíše ke kulturnímu životnímu stylu oproti nynější pasivní konzumaci. Tento způsob využití volného času by měl vést k většímu duchovnímu naplnění a větší citlivosti vzhledem k okolnímu světu a životnímu prostředí.¹³² Volný čas by tak měl být vnímán jako samostatná a velmi cenná hodnota a ne jenom jako protipól pracovní doby či doby jež je vnímána jako čas polovolný. Dle této kvality

¹³¹ Srov. BAUMAN, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. ..., s. 116

¹³² Srov. VÁŽANSKÝ, M.: *Základy pedagogiky volného času*. ..., s. 43-45

je možné soudit úroveň dané společnosti nebo kultury. Ta je do značné míry s volným časem spojena a jedno bez druhého těžko existuje.

Samozřejmě to klade primárně velké nároky na pedagoga – vychovatele. Ten by měl být, řekněme „důvěrně“, obeznámen s mnoha disciplínami spojenými s lidskou společností a umět je aplikovat v praxi. Obzvláště v rámci pedagogiky volného času by měl být tento přístup mnohem citlivější, protože působí v oblasti, která je ze své podstaty velmi osobní.

Pedagog volného času má samozřejmě možnost použít velké množství metod, kterými jeho disciplína disponuje. Pro věkovou skupinu dospívajících se ale určitě nehodí každá. Na tomto místě bych chtěl vyzdvihnout dva přístupy, které jsou velmi vhodné pro adolescenty a zvláště pro současnost.

První z nich je tzv. **Zážitková pedagogika**, která „...se hodí a uspokojuje především nároky mladých lidí: obsahuje vysokou atraktivitu činností a událostí.“¹³³ Tato metoda vznikla z důvodu nedostačujících „tradičních“ forem výchovy a vzdělávání. Pedagogika se snažila přijít s něčím co by jedince více zaujalo a pomohlo mu v aktivním hledání jeho vlastní cesty životem.

O dnešní společnosti se velmi často mluví jako o společnosti, která preferuje zážitek před čímkoli jiným. Čím silnější tím lepší. To se samozřejmě týká i mladé generace, jež vyžaduje stále silnější podněty ve volném čase (příkladem budiž stále se rozšiřující základna lidí uznávající „adrenalinové“ sporty jako je bungee jumping, zorbing atd.). Pedagogika zážitku tak může tyto požadavky splňovat, zvláště, když nabízí mnohem jemnější přístup ve vztahu vzdělaného a vzdělávajícího, klade velký důraz na rozvoj osobnosti (po všech stránkách, jak fyzických, tak i emočních, sociálních atd.). Je zde zřejmé snazší zvnitřnění hodnotových orientací zvláště pak sociálních. Mnohých návyků či přístupů nebo uvažování. Kontakt s životní realitou je bližší.

¹³³ VÁŽANSKÝ, M.: *Základy pedagogiky volného času*. ..., s. 116

„Pro zážitkovou pedagogiku je typické (a tím se odlišuje od nepedagogických aktivit využívajících fenoménu prožitků) zakotvení prožitku do jeho širších souvislostí. Tedy nejenom vyvolání prožitku, ale především znalost cílů navozování prožitkových situací, zpracování prožitku a jeho převedení do zkušenosti, jež může být opětovně využita.“¹³⁴

Za cíl pedagogiky zážitku je tak možno považovat získání určité trvalejší zkušenosti (díky prožité události), kterou můžeme uplatnit i v jiných situacích.

To druhou metodou, jíž zde uvedu je **Animace**. Význam tohoto slova se dá chápat jako „oduševňování“ nebo „oživování“ (z latinského anima = duše). V počátcích (polovina dvacátého století) byla zaměřena především na rozvoj kreativity mládeže. Reagovala tak na určitou krizi tradiční školní výchovy. Největší nárůst zájmu o tuto metodu přinesla sedmdesátá léta, kdy bylo typické všechny programy aktivizace nazývat animací. Dalším, pro animaci důležitým obdobím, byla osmdesátá a devadesátá léta, kdy se animace rozvíjela jako jedna z metod pedagogiky a všechny směry stanovili své cíle a dále se specializovaly.¹³⁵

Hlavní výhodou této metody ve vztahu k mladým lidem je její nedirektivnost, která je v tomto věku velmi podstatná. Adolescent se tak v jejím rámci může svobodně rozhodovat. Typickým je také důraz na jeho autonomii. Iniciativa je ve značné míře ponechána na něm samém. Dalším z důležitých aspektů na něž je kladen velký důraz je právě výchova k hodnotám, které by měli člověku pomáhat na jeho cestě životem. Důležitým znakem je pluralita názorů, díky níž se dospívající může snáze vymezit, najít si své místo. Vychovatel (v tomto případě animátor) musí respektovat odlišnosti a jedinečnost dospívajících, čímž je jeho role náročnější, ale adolescent má tak opět více

¹³⁴ JIRÁSEK, I.: *Vymezení pojmu Zážitková pedagogika*. Gymnasion, 2004, Vol. 1. s. 13. [online] [cit. 13. 06. 2008]

<www.psl.cz/Gymnasion/cislo1/text/G01_vymezeni_pojmu_zazitkova_pedagogika.pdf ->

¹³⁵ Srov. KAPLÁNEK, M.: *Kulturní a sociálně-kulturní animace – dva směry nedirektivní výchovy*. In Socialia 2006, Hradec Králové: Gaudeamus. 2007. s. 503 – 506

prostoru sám pro sebe. Díky tomu, že má animace za sebou poměrně dlouhý vývoj, je dnes členěna na více forem. V rámci určitého zjednodušení lze hovořit o čtyřech:

- a) *Sociální animaci* (často je chápána jako velmi příbuzná pojmu komunitní práce; je soustředěna na osobu animátora, jakožto činitele, který ovlivňuje skupinové jevy; má velmi blízko k sociální práci)
- b) *Volnočasově–kulturní animaci* (základem je rozvoj volnočasové kultury jedince, vedení k odpovědnému trávení volného času; je možné sem zařadit i školní kluby)
- c) *Sociálně–kulturní animaci* (směřuje k výchově k občanství v aktivním slova smyslu a tím i participaci na životě společnosti; důraz je položen na vlastní aktivitu každého jedince; pohybuje se na rozhraní více disciplín a to jak pedagogiky volného času, tak i pedagogiky sociální a působí také na poli sociální práce; přístup k tomuto typu se liší takřka stát od státu)
- d) *Kulturní animaci* (zaměřena na enkulturaci jedince do společnosti v níž žije; úplný počátek této metody je třeba hledat v působení lotyšské pedagožky a herečky Asji Lacisové, která tento přístup zaměřila na problémové děti a mládež a to formou dramatické tvořivosti; tento přístup se může prolínat i s pedagogikou zážitku; je více založena na kompetenci animátora ve vztahové síti uvnitř skupiny)¹³⁶

V souvislosti s mnou sledovanou otázkou hodnotových orientací jsou jistě velmi dobře využitelné právě poslední dva přístupy, které mohou vhodným způsobem reagovat právě na problematické (až patologické) projevy v prožívání volného času současného adolescenta.

¹³⁶ Srov. HANÁKOVÁ, M.: *Animace jako výchovná metoda*. [online]. České Budějovice: JČU, TF, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 05. 2008]. Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>; KAPLÁNEK, M.: *Kulturní animace*. [online]. České Budějovice: JČU, TF, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 05. 2008]. Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>; KAPLÁNEK, M.: *Kulturní a sociálně–kulturní animace – dva směry nedirektivní výchovy*. In Socialia 2006, Hradec Králové: Gaudeamus. 2007. s. 503 – 506 a KAPLÁNEK, M.: *Pojem animace a jeho vývoj*. Přednáška Michala Kapláňka na konferenci o Pedagogice volného času v říjnu 2007 v Trnavě.

Naše současná kultura je provázena značným množstvím negativních jevů a tak jako je tomu už mnoho let, je jedním z možných nástrojů pomoci právě pedagogika. Tím, že narůstá volný čas i jeho hodnota, tím spíše se bude zvyšovat potřeba více ovlivňovat právě tento sektor. Pedagogika volného času tak zřejmě bude stále účinnější „zbraní“ kulturní společnosti proti ní samotné či vlivům zvenčí. Lidé by měli být více vedeni k uvažování o jejich vlastním volném čase a ne pouze „naváděni“ jakým způsobem ho trávit. To samo o sobě souvisí i s větší angažovaností a tím i se společností, která je nazývána občanskou. Společností za níž jsou její členové vědomě spoluzodpovědní.

Závěr

A co dodat na závěr?

Jak tedy vypadá typický adolescent na počátku jedenadvacátého století? Je to mladý egoista, nadšený a veřejně aktivní ekolog? Rád se pere? Nesnáší násilí a seč může protestuje proti jakýmkoliv militantním zásahům? Zajímají ho spíše lidská práva nebo jenom plná lednička?

Osobně si myslím, že velká část dnešní mládeže jakkoliv vypadá nebo se chová, rozhodně není lhostejná k tomu, co se děje kolem ní. Dle mého názoru si velká část mladých uvědomuje rizika, která je obklopují, bohužel v mnohých případech nejsou v situaci, kdy by jim byli schopni vzdorovat.

Je však namístě poznamenat, že značná část mládeže tato rizika nevnímá nebo jí jednoduše nezajímají. Snaží si svůj život užít dokud můžou a na následky svých činů neberou ohled.

Tak jako tak, je to v mnohých případech naše společnost, kdo poskytuje mládeži v mnoha ohledech velmi špatný vzor, který se bohužel „dělí“.

Tvrdí-li tedy někdo někdy, že dnešní mládež je špatná, neumí se chovat a využívat možností, které jí doba nabízí, pak je především špatný ten, kdo ji vychoval. Ti rodiče nebo ta společnost, která je o generaci starší. Jednoduše všichni ti, kdo jí měli jít příkladem.

Ačkoliv je adolescence jakožto téma zvěčněno již velkou spoustou lidí přede mnou (a nutno podotknout, že i hlouběji), jsem však i přesto rád, že jsem se mohl věnovat zrovna této problematice. Volný čas propojený s adolescencí má, alespoň pro mne, své velké „kouzlo“. Měl jsem totiž mnoho podnětů dozvědět se něco nového, jak o svém okolí, tak i sám o sobě.

Současnost je mládeži a mládí velmi nakloněna a i když dnešní dospívání není rozhodně úplně jednoduché (ne, že by, kdy před tím jednoduché bylo), tak skýtá i pro „dospělého“ řadu inspirací a podnětů.

Dále mi připadá, že naše společnost se stále ještě nerozhodla jak naloží s možností disponovat takovým objemem volného času, který má a stále část z ní (i díky tomu) spěje k velkým problémům. Část se z nich snaží vymanit a to i skrze svůj volný čas.

Možná bohužel, možná bohudík, jsme všichni na jedné „lodi“ a tak je pro nás pro všechny připraven buď „ráj“ anebo „peklo“. Je to jenom na nás samotných.

Pevně věřím, že se mi povedlo naplnit alespoň něco z toho co jsem si předsevzal a má práce tak „obohatí“ i někoho jiného než autora samého.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0982-5.
- BAUMAN, Z.: *Úvahy o postmoderní době*. 2. vydání, Praha: Slon, 2006. ISBN 80-86429-11-3.
- DOROTÍKOVÁ, S.: *Filosofie hodnot*. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. 1998. ISBN 80-86039-79-X.
- FRIEDENBERG, E. Z.: *Dospělost bez dospívání*. Praha: Mladá fronta, 1967. ISBN 23-163-67.
- FÜRST, M.: *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- HAVLÍK, M.: *Úvod do sociologie*. 2. vydání, Praha: Univerzita Karlova. 1995. ISBN 80-7184-139-0.
- HOFBAUER, B.: *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- HUXLEY, A.: *Pojednání o drogách*. 1931 in HOROWITZ, M., PALMEROVÁ, C.: *Klasické spisy Aldouse Huxleyho, Mókša o psychedelii a vizionářském zážitku*. Praha: Volvox Globator. 2002. ISBN 80-7207-455-5.

- KAPLÁNEK, M.: *Kulturní a sociálně-kulturní animace – dva směry nedirektivní výchovy*. In Socialia 2006. Sborník příspěvků z X. ročníku konference s mezinárodní účastí, konané v Hradce Králové ve dnech 20. – 21. 10. 2006. 1. vydání, Hradec Králové: Gaudeamus. 2007. ISBN 978-80-7041-741-6.
- KAPLÁNEK, M.: *Pojem animace a jeho vývoj*. Přednáška Michala Kaplánka na konferenci o Pedagogice volného času v říjnu 2007 v Trnavě.
- KOHOUTEK, R. a kolektiv: *Základy sociální psychologie*. Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., Brno 1998. ISBN 80-7204-064-2.
- KON, I. S.: *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- MACEK, P.: *Adolescence*. 2. upravené vydání, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MACHÁLKOVÁ, J.: *Módou posedlí*. Břeclav: Moravia press. 2002. ISBN 80-86181-47-2.
- MARTÍNEK, M.: *Ztracená generace?* Svitavy: Trinitas, 2006. ISBN 80-86885-14-3.
- MATĚJČEK, Z.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vydání, Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-325-3.

- MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání, Praha Portál 2003 ISBN 80-7178-771-X.
- MOŽNÝ, I.: *Sociologie rodiny*. 2. upravené vydání, Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- MULLIER, Ch.: *Už jim nerozumíme? Život a víra dospívajících*. Praha: Portál 1995. ISBN 80-7177-039-1.
- NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-0690-7.
- NAKONEČNÝ, M.: *Základy psychologie*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0689-3.
- PÁVKOVÁ, J., kol.: *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-711-6.
- PŘÍHODA, V. : *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1967. ISBN neuvedeno
- ŘÍČAN, P.: *Cesta životem*. 2. přepracované vydání, Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7.
- SAK, P.: *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

- SAK, P., SAKOVÁ, K.: *Mládež na křižovatce*. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Praha: svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie: dětství, dospělost a stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁŽANSKÝ, M.: *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: MU, 1992. ISBN 80-210-0428-2.
- VÁŽANSKÝ, M.: *Základy pedagogiky volného času*. 2. upravené a doplněné vydání, Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.
- *Velký sociologický slovník*. 1.svazek A – O, Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-11.
- *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. JČU, TF České Budějovice, 2006. ISBN 80-7040-849-9.

Internetové zdroje

- AEGERTER, M.: *Between Konformity and Deviate Behaviour: How the Youth React on the Crisis of the Labour Market – About a Theory of Coping with Critical Situations in Life*. In Riziková mládež v současné společnosti. Univerzita Hradec Králové, Gaudeamus. 2006 ISBN 80-7041-044-2. [online] [cit. 24. 04. 2008]
<http://www.kspssp.info/cinnost/2007/sbornik_rizikova_mladez_07.pdf>.

- *Co je to volný čas?* [online] [cit. 30. 03. 2008] Dostupné na: <www.ymcabrno.cekit.cz/files/ic/info/volnycas/volnycas.doc>.
- *Emo history.* [online] [cit. 02. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.emoside.com/index.php/history>>
- GJURIČOVÁ, Š.: *Adolescence.* In Institut rodinné terapie [online] ©2004 – 2008. [cit. 05. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://www.rodinnaterapie.cz/index.php?page=adolescence>>.
- HANÁKOVÁ, M.: *Animace jako výchovná metoda.* [online]. České Budějovice: JČU, TF, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 05. 2008]. Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>
- HECZKO, S.: *Obraz světa v pojetí postmoderny – úvod do problematiky.* Marathon, 1997, č. 6, s. 20–25. [online] [cit. 12. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://misc.eunet.cz/marathon>>.
- INGLEHART, R.: *Cultural Change.* Princeton 1989. (Německá verze: *Kultureller Umbruch. Wertwandel in der westlichen Welt*, Frankfurt/New York 1995.) in KAPLÁNEK, M.: *Charakteristické problémy světonázorové orientace na přelomu tisíciletí. Zestručněný překlad první části disertační práce „Jugendarbeit – Ort der Verkündigung“.* s. 9 [online] [cit. 01. 06. 2008] Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>.
- *Jak být EMO.* [online] [cit. 02. 05. 2008] Dostupné na: <<http://emo-4everlove.blog.cz/0709/jak-byt-emo>>.

- JIRÁSEK, I.: *Vymezení pojmu Zážiteková pedagogika*. Gymnasion, 2004, Vol. 1. s. 13. [online] [cit. 13. 06. 2008] <www.psl.cz/Gymnasion/cislo1/text/G01_vymezeni_pojmu_zazitkova_pedagogika.pdf>
- KAPLÁNEK, M.: *Kulturní animace*. [online]. České Budějovice: JČU, TF, Katedra pedagogiky, 2006 [cit. 19. 05. 2008]. Dostupné na: <http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php>.
- KNESCHKE, J.: *Hodnoty v současné občanské společnosti*. In Marketingové noviny. 20. 06. 2005 [online] [cit. 21. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.marketingovenoviny.cz/index.php3?Action=View&ARTICLE_ID=3304>.
- LIBROVÁ, H.: *Pestří a zelení*. (kapitoly o dobrovolné skromnosti). Brno: Veronica a Duha. 1997 s. 53. in RABUŠIC, L.: Je česká společnost postmaterialistická? Sociologický časopis, 2000, Vol. 36 (No. 1: 3-22) [online] [cit. 20. 05. 2008] <http://www.sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/387_003RABUS.pdf>.
- LINDZEY, G., ARONSON, E.: *The Handbook of Social Psychology*. Volume Four. Reading : Addison-Wesley, 1969. in IŠTVÁNIKOVÁ L., ČIŽMÁRIK, M.: *Hodnoty a hodnotové orientácie v zrkadle dejín* (prehľadová štúdia). Táto štúdia vyšla ako súčasť riešenia projektu VEGA [online] [cit. 12. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://www.saske.sk/cas/2-2007/cizmarik.html>>.
- *Mediální a osvětové nástroje kultivace lidských zdrojů*. [online] [cit. 30. 05. 2008] <http://skoly.vubp.cz/soubory/zprava_za_rok_2007.pdf>

- *Najdi a zabij: nová zábava české mládeže*. Aktualizováno 6.4.2008 [online] [cit. 30. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.denik.cz/z_domova/najdi_zabij20080404.html>.
- *Národní zpráva České republiky o provádění společných cílů v oblasti dobrovolné činnosti mládeže*. © MŠMT 2006 [online] [cit. 22. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/mladez/narodni-zprava-ceske-republiky-o-provadeni-spolecnych-cilu-v-oblasti-dobrovolne-cinnosti-mladeze>>.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L.: *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha 2003. s. 22 – 23 [online] [cit. 20. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/knizkycz.html>>.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L.: *Zdravotní rizika počítačových her a videoher*. [online] [cit. 20. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/knizkycz.html>>.
- NOVÁKOVÁ, P.: *Rozhovor s Petrem Mackem*. [online] [cit. 02. 06. 2008] Dostupné na: <<http://info.muni.cz/txt/1007/20.html>>.
- *O ageismu*. [online] [cit. 01. 06. 2008]. Dostupné na: <<http://www.ageismus.cz/index.php?m=2&lang=cz#def 15.4.2008>>.
- PREISSOVÁ KREJČÍ, A., ČADOVÁ, L.: *Hodnotová orientace a životní postoje současných adolescentů*. [online] [cit. 21.05.2008] Dostupné na: <<http://www.paidagogos.net/issues/2006/1/1/article.html>>.
- REGAN, T.: *Emerging Adulthood*. [online] 05. 11. 2004 [cit. 03. 06. 2008]. Dostupné na: <http://www.srbi.com/time_emerging_adulthood.html>.

- REIFMAN, A.: *Emerging Adulthood. Definitions*. [online] [cit. 03. 06. 2008]. Dostupné na: <<http://www.depts.ttu.edu/hs/hd3317/emerging.htm>>.
- *Rozvodovost*. In Český statistický ústav. 20.11. 2007 [online] [cit. 23. 05. 2008] Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.
- SAK, P.: *Média a hodnoty v sociálním poli mládeže*. [online] [cit. 23. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.insoma.cz/index.php?id=1&n=4&d_1=paper&d_2=media>.
- SAK, P.: *Média, informační technologie a kulturní úroveň české populace - referát přednesený na mezinárodní konferenci Kultúra - priestor interdisciplinárneho myslenia v Nitre 20. - 22. 9. 2004* [online] [cit. 17. 05. 2008]. Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/art/19934.html>>.
- SAK, P.: *Mládež a její výzkum*. [online] [cit. 19. 05. 2008] Dostupné na: <http://www.insoma.cz/index.php?id=2&d_1=article&d_2=&d_3=&n=6>
- SAK, P.: *Odcizování přírodě – důsledek či příčina krize člověka a společnosti*. [online] [cit. 18.05.2008] Dostupné na: <http://www.insoma.cz/index.php?id=1&n=1&d_1=paper&d_2=2006_04a>.
- SAK, P.: *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky*. referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase Brno 15.-16.6.2006 [online] [cit. 11. 03. 2008]. Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>>.

- SAK, P.: *Svoboda jedince, odpovědnost společnosti*. 1998. [online] [cit. 24. 04. 2008]. Dostupné na:
<<http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>>.
- SAK, P.: *Vzdělání v životním stylu člověka informační společnosti*. Referát přednesený na mezinárodní konferenci „Sociália 2006“ Hradec Králové 20. - 21.10.2006 [online] [cit. 22. 05. 2008] Dostupné na:
<http://www.insoma.cz/index.php?id=1&n=1&d_1=paper&d_2=2006_10a>.
- SEDLÁKOVÁ, R.: *Neviditelní senioři*. In Společnost přátelská všem generacím [online] 24. 10. 2007 [cit. 01. 06. 2008]. Dostupné na:
<<http://www.spvg.cz/default.asp?id=6>>.
- *School Fight*. In You Tube. © 2008 [online] [cit. 08. 06. 2008] Dostupné na:
<http://www.youtube.com/results?orig_query=fight&search_query=school+fight&orig_query_src=4>
- SIMONOVÁ, N.: *Pojetí společnosti z pera Gilla Lipovetského*. In Sociologický webzín [online] [cit. 22. 05. 2008]. Dostupné na:
<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=146&lst=105>>.
- *Subkultura*. Informace pro učitele, projekt Varianty – IKV, Člověk v tísni, o.p.s., 2005, [online] [cit. 15. 05. 2008] Dostupné na:
<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/09_subkultury.htm>.
- ŠTURSOVÁ, T., BOCAN, M.: *Aktuální problémy mladé generace ČR*. Závěrečná zpráva Praha, 2006. In Výzkumné zprávy NIDM MŠMT 2002 – 2006. [online] [cit. 25. 04. 2008] Dostupné na:
<http://archiv.nidm.cz/c_vy_vz.php>.

- TOMÁŠEK, M.: *Singles*. In Listy. © 2003 - 2006 [online] [cit. 07. 06. 2008] Dostupné na: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=054&clanek=040504>>.
- VIDOVIČOVÁ, L.: *Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. VÚPSV Praha výzkumné centrum Brno, 2005 s. [online] [cit. 01. 06. 2008]. Dostupné na: <<http://www.vupsv.cz/an158.html>>.
- *Věková struktura obyvatelstva ČR v letech 1993-2000 s výhledem do roku 2030*. [online] [cit. 01. 06. 2008]. Dostupné na: <<http://www.prolife.cz/rodina/index.html?id=1086-39k>>.
- VOJTÍŠEK, Z.: *Sekty jsou skutečně náboženský parazit*. In Wikipedie [online] [cit. 08. 05. 2008] Dostupné na: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sekta>>.
- Srov. ŽUMÁROVÁ, M.: *Představy a skutečnost současné mládeže o využití volného času*. [online] [cit. 22. 05. 2008] <<http://www.syrs.org/sps2/publik/pedvyskum/Zumarova.pdf>>.

Abstrakt

TRAJER, T.: **Adolescence, její volný čas a hodnotová orientace.** České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky.

Vedoucí práce: Doc. Michal Kaplánek Th. D.

Klíčové pojmy: adolescence, volný čas, hodnotová orientace, postoje, životní styl, postmoderní společnost, individualizace, pedagogika volného času

Diplomová práce se zabývá adolescencí jakožto svébytným životním obdobím člověka. Za cíl si klade analýzu tohoto období života v souvislosti s volným časem. Dále se snaží poukázat na vliv hodnotové orientace jedince odražený právě v jeho volném čase. To vše je dáváno do souvislosti se stavem společnosti a doby, která je nazývána postmoderní. Zabývá se vlivem konzumní kultury, které vytváří tlak na dospívající a projevy tohoto působení. Pokouší se upozornit na problematiku krize tzv. tradičních hodnot a rozporu toho v co lidé věří s tím co činí. V závěru se snaží poukázat na možnosti pedagogiky volného času, která disponuje metodami, jež mohou účinně redukovat problematické aspekty, které současná doba přináší.

Abstract

TRAJER, T.: **Adolescence, its free time and value orientation**. České Budějovice 2007. Thesis. South Bohemian University in České Budějovice. Theological Faculty. Pedagogic Department.

Head of the thesis: Doc. Michal Kaplánek Th. D.

Key Words: adolescence, free time, value orientation, attitudes, lifestyle, postmodern society, individualization, free-time pedagogy

The thesis is focused on the adolescence as a particular life period of a man. Its aim is to analyze this period in connection with free time. Moreover it tries to point out the influence of value orientation of each individual which is reflected in one's free time. And the topic is related to the society and current period called postmodernism. It deals with the influence of consumer culture that presses on the teenagers and with manifestations of this influence. It tempts to draw the attention to the crisis of so called traditional values and the antagonism between what people believe in and what they do. Finally I am trying to point at the possibilities of the free-time pedagogy that disposes of the methods, which can efficiently reduce problematic aspects brought by current time.